

KUBBEALTI

AKADEMİ

Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 155
Yıl 39 / 3
Temmuz 2010

Üç ayda bir yayınlanır.

Yaygın Süreli

Kubbealti İktisâdi İşletmesi adına sâhibi

İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü

Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İ. Aydın Yüksel

Zeynep Uluant

Dergi tasarımı

Ersu Pekin

info@kubbealti.org.tr

www.kubbealti.org.tr

Kubbealti İktisâdi İşletmesi

Peykhane Sokađı No.3

34126 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: 212 516 23 56-518 92 09

Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli

Yurtiçi: 30.- YTL.

Kurumlar: 30.- YTL.

Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:

Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi

00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi

6298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı

Özal Matbaası

Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul

Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak

gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

- 5 Değerli Kubbealtı Dostları, *Kubbealtı*
- 7 Bir Konuşma Metni, *Sâmiha Ayverdi*
- 16 Kubbealtı Akademik Sohbetleri
Açılış Konuşması, *Ekrem Hakkı Ayverdi*
- 19 Siyâsi ve Edebî Hâtıralar (2), *Mâhir İz*
- 23 Kâse-i Fağfur, *Prof. Dr. Beynun Akyavaş*
- 30 Mehmet Çınarlı, *Hanife Özer*
- 39 Sabır Sarmaşıkları, *Bekir Sıtkı Erdoğan*
- 40 Paragraflar, *Sâmiha Ayverdi*
- 41 Üç Seçilmiş, *İsmet Binark*
- 49 Kemal Y. Aren ile Mülâkat, *Mehmet Nuri Yardım*
- 59 Osmanlı ve Mûsikî, *Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca*
- 62 Batı ve Türkler, *Zeki Önsöz*
- 71 Uygur On iki Makâmının Kültür
Kaynağı ve Târihî Tesiri, *Doç. Dr. Zeytune Tohti*
- 75 Nâzım Hikmet ve Kuvâyı Milliye (2), *Av. Kemaleddin
Nomer*
- 91 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım, *Kemâl Y. Aren*

Değerli Kubbealtı Dostları

Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın yeni sayısında yine berâberiz. Bu sayımızda da değerli yazarlarımızın makâlelerine yer veriyoruz.

Mecmuâmıza her zaman olduğu gibi vakfımızın kurucularından mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi'nin bir makâlesiyle başlıyoruz. Ardından Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Kubbealtı Akademik Sohbetleri Açılış Konuşması" ile devam ediyoruz. İsmet Binark'ın "Üç Seçilmiş" yazısı, yapılmış bir konuşma metni olup burada Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi anlatılmaktadır. Uğur Derman'ın hazırladığı Mâhir İz'in Siyâsî ve Edebî Hâtırâları'nın ikinci bölümünü de neşrediyoruz. Kemalettin Nomer'in geçen sayıda başlayan Nâzım Hikmet makâlesinin ikinci ve son bölümü yayımlanıyor. Bu arada Kubbealtı'ndan çıkan *Çaybaşı'ndan Manisa'nın* yazarı edebiyatçı Kemal Y. Aren ile eser hakkında Mehmet Nuri Yardım'ın yaptığı konuşmaya dergimizde yer veriyoruz. Mecmuâmızda ayrıca Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca, Prof. Dr. Beynun Akyavaş, Hanife Özer, Doç. Dr. Zeytune Tohti, Zeki Önsöz'ün yazıları ve Bekir Sıtkı Erdoğan'ın şiiri yer alıyor.

Vakfımızın kurucularından ve 1984-2009 yılları arasında Mütevelî Heyeti Başkanlığını yapmış olan rahmetli İlhan Ayverdi'nin memleketi Akhisar'da bir konağa Belediye tarafından ismi verildi. "İlhan Ayverdi Mahalle Konağı"nın açılışı 15 Mayıs'ta Akhisar'da yapıldı.

Kubbealtı olarak bu yıl 15-23 Mayıs târihleri arasında ikincisi düzenlenen Kocaeli Kitap Fuarı'na katıldık.

Kubbealtı sanat kurslarımız Mayıs ayında sona erdi. Ancak bâzı kurslarımıza talep olması üzerine Osmanlı Türkçesi, Hat Sanatı, Ney, Kânun ve Ud kurslarımız yazın da hizmet vermeye başladı. Bu

kurslarımız 5 Haziran'da başlamış olup 7 Ağustos târihine kadar devam edecektir.

“Kubbealtı Sohbetleri”, “Kubbealtı Mûsikî Sohbetleri” ve “Dursun Gürlek ile Târih ve Kültür Sohbetleri” miz Mayıs ayı sonu itibâriyle bu dönem tamamlanmıştır. Yeni sezonda sohbet toplantılarımız, bu senenin Ekim ayından itibaren yeniden başlayacaktır.

Kubbealtı'nda neşriyat faaliyetleri devam ediyor. Başta Sâmiha Ayverdi'nin olmak üzere diğer yazarlarımızın baskısı tükenen eserlerini yeniden yayımlıyoruz. *İlhan Ayverdi Bir Hayat Bir Lugat'*ın 3., *Âbide Şahsiyet'*lerin 5. ve *Cibâleden Kubbealtı* na kitabının 3. baskısını yaptık.

Vakfımızın “40. Yıl”ı ile alâkalı olarak hazırladığımız büyük programın hazırlıkları devam ediyor. Konuyla ilgili teferruatlı bilgiyi önümüzdeki sayıda takdim edeceğiz.

Bu arada Kubbealtı'na 40 senedir hizmet eden ve mûsikî eğitimi veren Yusuf Ömürlü Hoca için, 12 Haziran 2010 târihinde Tarık Zaffer Tunaya Kültür Merkezi'nde ESKADER ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. müşterek bir saygı toplantısı düzenledi.

Sâmiha Ayverdi Anadolu Lisesi bu yıl da yeni mezunlarını verdi. Mezuniyet töreninde başarılı öğrencilere plâketler verilirken değerli yazar Selim İleri de öğrencilere hitâben bir konuşma yaptı.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından İstanbul'daki liseler arasında tertip edilen “Deneme Yazma Yarışması”na öğrenciler ilgi gösterdi. Seçici Kurul, gönderilen denemeleri değerlendirdi. Sonuçları önümüzdeki sayıda ilân edeceğiz.

11 Ağustos 2010 târihinde idrak etmeye başlayacağımız mübârek Ramazan ayını ve 9, 10, 11 Eylül târihlerinde kutlayacağımız Ramazan Bayramı'nızı şimdiden tebrik ediyor, hayırlı uğurlu geçmesini diliyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere hoşçakalınız.

Kubbealtı

Bir Konuşma Metni*

Sâmiha Ayverdi

Buraya, kısa ve uzun vâdeli bâzı memleket mes'elelerinden söz etmek için gelmiş bulunuyoruz.

Evvelâ şunu söylemek isterim: Kırk yıllık yazı hayatımda, Allah'a şükrederim, en basit bir menfaat kaygım ve endişem olmamıştır. Kendimi, her zaman vâlîde kâhyası Kasım Ağa'ya benzetirim. Köprülü'ye devlet dümenini teslim etmek için, kelle koltukta uğraşan o hamiyetli adama benzeyemesem de, şahsî herhangi bir çıkar gözetmeksizin, canını vatanına ve îmânına nezretmiş bir kimse olmak emelimdir.

*

1- Az evvel, memleketin kısa ve uzun vâdeli mes'eleleri bulunduğunu söylemiştim.

İlk adımda, âcil çâre isteyen dertlerin başında, şüphesiz ki anarşi gelmektedir. 12 Eylül iktidârı ise bu işi elhak yüz akı ile başarmaktadır.

Ancak, her derdin kaynaklandığı temel sebepleri bulup teşhise varmadan, satıhdaki ârızanın tedâvisinden ciddî bir fayda beklenebilir. Alelâde bir baş ağrısını bile meydana getiren sebepler çeşitlidir.

Şu halde, anarşi tohumlarını ekip filizlendirerek dal-budak saldıran sebeplerin de köküne inmeden, bir nevi yatıştırıcı ve uyuşturucu ilâç demek olan kânûnî cezâlarla bu derinden kaynaklanan hasta-

---

* Bu metin, Sâmiha Ayverdi tarafından ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi'nin evinde her ay kültür ve fikir dünyamızın mühim simâlarının bir araya geldiği mütad akademik toplantılardan birinde okunmak üzere hazırlanmış ve günümüzde de aktüalitesini muhâfaza eden noktalara temas eden konuşma metnidir.

lık izale edilemez.

Bizce anarşinin kökü, bu fesat ve şekâvet tohumunu eken ellerdedir.

Acı olan, o kanlı eller, tarlayı müsâit bulduğu için Rus steplerinden getirdikleri tohumları ekebilmektedirler.

Tarla, gençliktir. Dili târihi, dîni sulandırılıp sermâyesiz bırakılmış Türk gençliği, bu verimsiz kalmış tarlada, ayırık otları ile kaplanmıştır.

İşte, solun babaları ve ağaları olan bu satılmış asların, kasıtlı ellerinden Türk maârifi ve dolayısıyla Türk çocuğu kurtarılmadıkça, milyonlarca anarşist asılıp kesilse de, aynı maârif çarkının dişleri arasından yenileri boy atacaktır. Böylece de, arkadan gelecek genç nesillerin bugünkülerden beter olacağı şüphesizdir.

2- Dün de bugün de Türkiye'nin en hayâtî mes'elesi maârifdir. Yâni, sivil ve askerî eğitim ve öğretim.

Dilini, dînini ve târihini, millî bir terkip halinde yoğurup Türk çocuğunun duygu ve idrâkine sindirerek mâledecek bir eğitim ve öğretim politikası, bugün şiddetle muhtaç bulunduğumuz kurtuluş adımıdır.

Vakit, kaybetmeden, sivil ve askerî mektepleri solcu hocaların ellerinden kurtararak, mektep kitaplarını tabiî Türkçe ile yazmak, resmî yazışmalarda, radyo ve televizyon konuşmalarında gene tez elden tabiî Türkçeye dönmek gerek.

Türkiye, sakat ve kasıtlı bir maârif politikası ile yıkıldı. Gene, sağlam bir millî maârif politikası ile kurtulabilir.

Aksi halde, süre gelen bu eğitim ve öğretim çarkı içinde evlâtlarımızı hebâ etmekte devam edersek, gelecek nesiller, bu günkülere rahmet okutacak vatan hâinleri olarak karşımıza çıkacak ve dış düşmanların hizmetinde birer Babrak Karmal* ve avanesi olacaklardır.

Şu halde anarşi mihrakları denen maşaları temizlemekle, anarşinin kökünü kazımak mümkün olmadığına göre, onları birer maki-

---

* (1929-1996) Rusların Afganistan'ı işgali sırasında 1979-1986 yıllarında Afganistan devlet başkanı olmuş komünist vatan hâini.

neli kukla gibi kurup ortaya salan fikri ve fikir babalarını tasfiye etmek gerek.

Bu acı gerçekler karşısında, Türk maârifine ehil eller vâsıtası ile bir millî karakter çizmek zamânı çoktan gelmiş, hattâ geçmiştir.

Tek kanatla kuş uçmadığına göre, Türk maârifi de bir millî ve mânevî planın müşterek ve târihî muvâzenesi içine girmedikçe, irfan, medeniyet, siyâset planında bir arpa boyu yol alması mümkün değildir.

Şu halde, Türk çocuğunu, taassuptan arınmış bir derûnî îman ile mânevî mes'ûliyet anlayışı içinde yetiştirip, târihî Türk dinamizmi ve milliyetçiliği içinde sigortalamak gerekmektedir.

Sola başını bağlayarak vatandaş kanını içen adamlarla, toprağı ve îmânı için gâzi veya şehit olmaya can atan Mehmetcik nasıl kıyaslanır?

Bu gün de Türk gücünün içine arıtıcı ve yapıcı İslâm îmânını katmadan, o, cihâna meydan okuyan Mehmetçiğı bulmak kâbil değildir.

Tekrar edelim: Sol havalı maârif çarkı Türk gençliğini parçalayıp tuz-buz etmekte devam ettikçe, arkadan gelmekte olan nesillerin bu günün anarşistlerinden daha kan içici birer vatan hâini olarak sahneye çıkacaklarından şüphe edilmemelidir.

3- Sivil mektepler kadar askerî okullar da komünizm tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Subay, bu güne kadar, hep tek taraflı sol neşriyat okudu. Maalesef hâlâ da elindeki kitap ve gazete soldur.

Solcuların kaleminden çıkmış, edebiyat kitapları ise, subay namzetlerini komünizm sempatanlığına hazırladı.

Ammâ işin asıl can alacak noktası, askerî liseleri kolej haline getirerek, yabancı dille tedrisâtı orduya sokmak karâridir.

1952'den beri mekteplerimizde "yabancı dil tedrisâtı" yerine "yabancı dille tedrisat" politikası, Avrupa, Amerika ve Siyonizmin çok ustalıklı ve maalesef muvaffak olmuş bir kültür emperyalizmi gereğince yürütülmektedir.

profesörlerinden Brown'un gayreti ile "Yabancı Dille Tedrisat"a dönmüş ve yirmi sene sonra da bu adam, memleketi lehine gerçekleştirdiği azimli çalışmaları yüzünden, Kraliçe'den madalya almıştır.

Bugün ise kolejlerin adedi, alabildiğine çoğalmış ve Türkçe tedrisat yapan lise ve üniversitelerimizin, bir aşağılık [duygusu] içine düşürülerek, onlar da yabancı dille tedrisat hazırlığı içine girmiştir.

Lozan anlaşması gereğince, yeniden yabancı mektepler açılmakta ise de, bu iş, bizim gafletimizden ve batıların açığözlülüğünden, planlı ve şuurlu olarak, Türklere, Türk parası ile yaptırılmaktadır.

Evvelce bir barakada kurulan "Ortadoğu Üniversitesi" şimdi hektarlar ile toprak işgal etmektedir. Ve en acısı, her fakültede araştırma yapacak olan profesörün Amerikan tâbiyetinde olması hususunda, nizamnâmede bir madde vardır.

*

Boğaziçi Üniversitesi de, bu oyunun yeni bir örneğidir. Âdeta, Üniversite içinde bir Türkçe yasağı vardır. Profesörler dahi aralarında İngilizce konuşurlar. Hattâ Osmanlı Târîhi bile bir İngiliz'in yazdığı kitaptan okutulur.

*

Eğitim ve öğretim mevzuunda şunu da ilâve etmek lüzumunu duymaktayız:

Tevhid-i tedrisat kânunu çıktığı zaman Türkiye'nin nüfusu on üç milyonu. Şimdi ise kırk beş milyon. Bu nüfusun yarısından fazlasını gençler teşkil etmekte. Maârif Bakanlığı bu yirmi milyonu eğitip öğretmeye muktedir midir? Şu halde, iktisâdî devlet teşekkülleri ile iş birliği yaparak, merkezî sistemin tatbikatını, ayrı müesseselerin koynuna vermek doğru olmaz mı?

*

Şu çok ehemmiyetli noktaya da parmak basıp, çâresini istemenin bir vatan vazîfesi olduğuna inanıyoruz:

Maârif, çeşitli istikâmetlerden gelen, politik rüzgârlara kapalı bulunması gereken, mahrem bir sâha olmalıdır.

Ne yazık ki Türk maârifi bugüne kadar, siyâsî müdâhale ve tasallutlardan uzak kalamadığı için, her iktidârın maârif vekili, bağlı bulunduğu partinin fikrî temâyül ve esintisine göre, bir yol tutturmuştur. Partilerde zihniyetler değişebilir, fakat içine politikanın girmemesi icap eden, maârif felsefesi asla değişmemelidir.

Hiç değilse muhalefetin ve şer kuvvetlerin dili tutulduğu şu, fırsat devrinde Türk maârifi, gelip geçici ve yıkıcı heveslerin esintisi ile, kalıptan kalıba girmekten kurtarılarak târihî ve millî bir felsefenin muhâfaza ve emniyeti içine alınmalıdır.

*

İsraf:

4- Memleketin belini büken sebepler arasında isrâfın uğrattığı kayıpları unutmamak lâzımdır.

Hastahâneler, resmî, gayri resmî müesseseler, kışlalar, mektepler birer maddî-mânevî israf yuvalarıdır. Öyle ki, yemek, elektrik-havagazı, su, kırtâsiye harcamaları, düğüm üstüne düğüm vuran başka ülkelere kıyasla, Türkiye rekor seviyesindedir.

1962 senesinde, Ankara Numune Hastahânesi Başhekimî Dr. Şemsettin Uzdilek'e müracaat eden bir genç, yüksek tahsiline devam edebilmek için çalışmaya mecbur olduğunu, kendisine hastahânedeki herhangi bir iş verildiği takdirde bunu memnuniyetle kabul edeceğini söylediği zaman, müracaatçıya müspet cevap veren Başhekim, gence, gece on ikiye kadar lüzumsuz yanan bırakılmış elektrik ve havagazlarını kontrol vazîfesini vermiştir.

Sene sonunda da hastahânenin elektrik ve havagazı faturalarında yüz bin lira gibi, o devrin para kıymeti dikkate alınınca, ibretle mütalâa edilecek bir tasarrufun ortaya çıktığı görülmüştür.

Sonra da bu tasarruf ile, hastahâneye lüzumlu olan su deposu yapılmıştır. Misalleri çoğaltmak mümkün. Amma lüzum yok.

*

Kürtçülük Mes'elesi:

5- Memleketin büyük dertlerinden biri de, kürtçülük dâvâsıdır.

Peşin olarak şunu söylemek gerekir ki, kürtlerin bu şuursuzca

nasyonalist taşkınlık çizgisine gelmelerinde, bizim kötü idâremizin payı olduğu, inkâr edilmemelidir.

Meşrûtiyete kadar kürtlerde bir etnik ayrılık fikri yoktu. O zaman da Kürt, bir Türk boyunun devam ve zürriyeti olduğunu bilmemekle berâber, kendisini Türk'e yabancı hissetmiyor, aynı devletin ve dînin çatısı altında huzur ve sadâkatle yaşıyordu.

Şark vilâyetlerimiz, Türk, Kürt ve Ermeni'lerin birlikte geçinip gittikleri bir vatan parçası olduğu halde, Ermeni azınlığın, haça bağlı olması yüzünden, batıya ve Rusya'ya yakınlığı çok daha kuvvetli idi.

İşte Rusya ve 1900'lerin kudretli İngiltere'si, Ermenilerin hem dînî temâyüllerinden faydalanarak hem de Osmanlı Devleti'nin defterini dürerek istiklâl hayalleri ile, isyan üstüne isyan çıkarıyorlardı. Batı ve Rusya, para ve silah yardımı ile kışkırtarak memleket sathında kanlı ayaklanmaların birbirini kovalamasına yol açıyorlardı.

Yıllar değil, asırlarla bu böyle gitti.

Ermeni isyanlarında, unutulmaması lâzım olan nokta, Türkler kadar Kürtlerin de katliâma uğradıkları keyfiyettir.

İstiklâl Harbi ile artık şarkta bir Ermeni tehlikesi kalmamıştır. Ama Çarlık Rusya'dan Türk düşmanlığını devralmış olan komünist Rusya ve kendi başının derdine düşmüş olmasına rağmen batı, şarkta bir tampon devlet kurmak sevdâsından vazgeçmiş olabilir mi?

Geçmediklerinin fiilen ispatı da, bu defa Ermeni azınlık yerine, Kürt'lerin sırtını sıvazlayarak, aynı sahte istiklâl vaadi ile şimdi de mâsum olduğu kadar gâfil de olan Kürt'leri kullanmakta bulunmalarıdır.

Bir Türk ata sözü: "Yemeyenin malını yerler," der.

İşte, uzun yıllardır bizim sâhip çıkıp, dilimizi bile öğretmediğimiz, millî hars ve heyecanımızı aşılıyarak sağlama alamadığımız bu topluluğu, düşman menfaatlerinin hizmetkârı etmek hatâsını işledik.

Devamlı ve samîmî bir gayretle, yekvücûd olabileceğimiz bu temiz insanları, Moskof'a mâletmiş bulunuyoruz.

Çâre nedir? Bu girdapdan nasıl çıkılır? dersek, büsbütün fırsat

kaçmadan, doktordan, avukattan, öğretmenden, din adamından, fazîletine, hamiyetine, bilgi ve îmânına güvenilir gruplar yetiştirip hazırlayarak, Türk'lük şuuru misyonu ile, aralarında vazîfe görmeyi temindir. Böylece de, gaflet, cehâletle kucak kucağa gelmiş ve menfaatle de vahşileştirilmiş kitleleri uyarmak ve uyandırmak, ilk iş olmalıdır.

*

Doğum Kontrolü:

6- Memleketi yaralayan dertlerden bir başkası da nüfus planlaması adı altında, Türkiye'nin büyümesini önlemek isteyen politikadır.

Çocuklarımızı, daha doğmadan ölüme mahkûm etmeyi, memleket lehine bir hareketmiş gibi gösteren bu politikanın hazırlayıcı, teşvikçi ve sermâyecisi başta İsrail, Amerika ve Rusya'dır.

Köy halkı, aspirin dahi bulamazken, tâ ayağına kadar doğum kontrol hapları gitmektedir.

Bu işi sadâkat ve ciddiyetle tatbîk edenler kimlerdir? dersek, dost maskeli düşmanlardır, demek hakikatin tam ifâdesidir. Eğer basîretle gerçeklere bakacak olursak, hangi millet ve devletlerin hesâbına evlatlarımızın kanına girdiğimizi görmemiz kolaylaşır.

Anarşi, rekor seviyesine çıkmış, trafik kazaları ve cinâyetler gibi, gayri insânî ve gayri medenî tutum ve yaşayışımızın zâten kıyasıya can aldığı memleketimizde, bir doğum kontrolü gibi hatâlı işe dört elle sarılmak kadar abes ne olur?

Âilelerin, çocuklarını beslemek ve yetiştirmek gücünde olmadıkları, çocuk ölümlerinin, bakımsızlık yüzünden yüksek rakamlara ulaştığı, bu inanan veya bile bile o hiyânet şebekelerinde vazîfe alanların, karşı tezleridir.

Halbuki, doğum kontrolü teşkilâtına, ilâçlara memleketin en hücrâ köşelerine kadar sokulan ekiplere harcanan paralar, çocuk bakımına tahsis edilmiş olsa, nice vatan evlâdı kurtarılmış olur. Ammâ bu masrafların yükünü çeken Türkiye değil, yabancı ülkelerdir. Bizim genişlememizi istemeyen düşman ülkelerdir.

Biz de bu işe râzı olarak, topraklarımızda o hiyânet şebekelerinin at koşurmalarına cân u dilden izin vermekteyiz.

Çocuk bakıp yetiştirmek güç, öldürmek ise kolay iş...

Yer altı ve yer üstü servetlerimiz âtil durmakta. Onları işletebilsen Türkiye, yüz milyonu rahatlıkla besler yetiştirir.

Memlekete refah getirmek yolunda ilmî ve ciddî bir çalışma temposunun içine girildiği takdirde, çocuk katliâmı gibi bir faciayı destekleyenlerin sahneden kovularak çekilecekleri âşikârdır.

Rusya'da nüfus artmamaktadır. Zîra komünist rejim, âileyi baltalamış, fabrika mahkûmu ettiği ve evinin dışına ittiği kadından, analık hakkını bir bakıma tahdîd etmiştir.

Fransa gibi bâzı batı ülkelerinde ise, doğumu kösteklemek şöyle dursun, her yönü ile teşvîk edilmekte ve âilelere verilen çocuk bakımı zammı, fevkalâde yüksek tutulmaktadır. İsveç'de ise çalışan kadınlara 9 ay doğum sonrası izni verilmektedir.

Neticede, Millî Güvenlik Konseyi'nden beklediğimiz, bu "Menfur Kıyım" planına son verilmesi ve bunu da kamu kesimine aksettirerek, o sinsî vatan hiyânetinin önüne geçildiğini duyurmakla halkı ferahlığa kavuşturmasıdır.

*

Yabancı Memleketlerde Çalışan Türkler:

7- Târihte ilk defa, ekmek parası uğruna yâdelerde çalışmaya, uşaklık etmeye giden Türk evlatlarının acılı ve acıklı hikâyesini böyle üç beş satırla anlatmak mümkün değildir.

Bu hazin dâvânın bir millî yara hâline gelmiş olduğunun şuuru- na varmış kalemler, keyfiyeti sık sık teşrih masasına yatırır olmuşlarsa da, bu dert, ferdî ve mevzî tedbir ve teşhisleri çoktan aşmış bir devlet işi haline gelmiş bulunmaktadır:

a) Türkiye'den olgun sayılacak yaşta yabancı memleketlere gidenlerin dahi o farklı ve üstün hayat standartları tarafından ezilerek millî şahsiyetlerinden fire vermemesi düşünülemez.

b) Dış memleketlere âileleri ile berâber çocuk yaşta giden veya oralarda doğanlar ise, kültür, coğrafya, görenek ve gelenek bakımlarından vatanlarından tamâmiyle kopmuş olarak yetişmektedirler.

c) Bugün bir döviz fabrikası olarak gördüğümüz işçinin, memleketin kesesine ilâve ettiği bir kısım kazancı yüzünden, yâd illerde

uşaklık etmesi yadırganmamakta, hattâ hoş karşılanmaktadır.

d) Fakat yakın zamanda bu döviz fabrikalarından memlekete para akmayacaktır. Zîra orada doğan veya büyüyenler için artık bir sıra hasreti bir vatan duygusu yoktur.

Olamazda. Nasıl olsun ki gözünü açtığı, ekmeğini yiyip suyunu içtiği, âdetleri ve an'anesi ile haşır neşir olduğu memleketi vatani olarak tanımıştır.

Artık orada yaşayacak, evlenip çoluk çocuk sâhibi olacaktır. Hattâ olmaya başlamıştır bile.

Şu halde, kök saldığı bu yeni vatani bir kenara itip, ana baba ve ecdâdının vatanını nasıl düşünebilir?

Dilinden, dîninden, târihinden habersiz olduğu ülke, sisler içinde bir hayalden, ibârettir. Kendi gerçeğı, böyle bir hayâle nasıl el uzatır, nasıl yardım eder?

Belki yakında anası babası da ölecekler, kendi soyu ve zürriyeti ise burada uzayıp gidecektir.

*

Sırtlarına bir millî ve mânevî zırh giydirmeden ednâ menfaatler uğruna fedâ ettiğimiz iki milyon vatandaşımızın yarıdan fazlasını kaybederken, artık o ednâ menfaatten de ümit kesmemiz zamânı geldiğini düşünmek gerekmektedir.

*

Son sözü, daha kestirme, daha açık tekrarlayalım: Yabancı ülkelerde çalışan vatandaşlarımızdan memlekete gelmekte olan döviz, ilk kâfilelerin çocuklarından gelmeyecektir. Zîra onların vatani, artık Türkiye değil, yaşayıp kök saldıkları yabancı topraklardır.

28.12.1980

Kubbealtı Akademik Sohbetleri Açılış Konuşması

Ekrem Hakkı Ayverdi*

Muhterem dâvetliler!

Muhterem dâvetliler, aziz misâfirler, safâ geldiniz. Bize iç kuvvetleri getirdiniz. Hürmetle cümleyi selâmlarım.

En geniş ölçü ile biz 600 milyonuz¹; daha husûsî şartlarla sayılınca 100 milyonuz; ammâ bir bakıma sâdece 35 milyonsunuz derlerse daha fazlasını kolaylıkla kabul ettiremeyiz. Bu vâhidlerin sağlamlığı nispetinde, kademe kademe dünya cemiyetinin âzâsı olmaktadır.

Müşterek îmânımız, itikatlarımız, mâzimiz, târihimiz, birlikte mücâdelelerin doğurduğu bağlar, sanatımız, edebiyâtımız, büyük mûsikî ve mîmârîmiz, bunlardan süzülen zevkler, sevinçler, neşve ve vecdler vicdânımıza şuuru muza hâkim olmadıkça ve kaziyenin aksiyle, bu kanaat, îman ve zevklerimize târih ve şahsiyetimize kasten ve cehlen yapılacak en ufak bir mücâdeleye karşı, bir zenberek şiddetiyle şahlanmadıkça, teneffüs ettiği hava bir olan, bir 35 milyon, bir millet değiliz, demektir.

35 milyonun her ferdi kendi hesâbına müsâmahalı olacaktır; ama onun herhangi bir rûknüne karşı her türlü yan bakışı bile affetmeyecektir. Hele milletin şahsiyetine yapılan bir sitem veya bir târizi asla müsâmahâ ile karşılamayacaktır. Kendi kıymetimizi bilip takdir etmeye şahsımız için değil, milletimiz için mecburuz; bir lutuf olarak bu millet içinden çıktığımızın kefâretini ödemek, o büyük

---

* İstanbul Fetih Cemiyeti Reisi

¹ Nüfusla ilgili verilen rakamlar, 1970 yılı istatistik rakamlarıdır.

şerefi korumak için birer serdengeçti olmamız vâcibdir.

Kendi cemaatleri nâmına müsâmaha nedir bilmeyenlerin zehirli telkinleriyle, geniş görüşlülük, beynelmilelcilik edebiyâtı yapan yavan, sudan insanlar olmayacağız. Bizi asıl korkutması lâzım gelen cihet, bu gibi tesirlerle, tozun, dumanın ufukları sarması ve 35 milyonun, neticede bir gün, otuz beş bine ve bir de bakarsınız otuz beşe düşürmesidir. Hayır, hayır, bu olmayacaktır; küçülmeyeceğiz. Hak buna müsâade etmeyecektir. Gayretimiz 35 milyonun her birinin teker teker bu miktarın kopmaz bir cüz'ü olmasıdır; sürüden ayrılmaları önlemektir.

Bizim bu cemiyetimizin ismi üstündedir; İstanbul'un ve Fâtih'in hizmetinde olmak yolundayız. O da yukarıda söylediğimiz zihniyetin bir safhasıdır. İstanbul Fâtihî'nin sâdece kılıcı yoktur; kılıcı ile aldığı bu şehre, her şeye rağmen, silinemeyen Osmanlı damgasını vurması asıl ehemmiyetli taraftır. İlme, fikre, edebiyâta, mîmârîye hizmeti, bir millî program olacak mahiyetteki son derece isâbetli siyâsî görüşü pek büyük kıymet taşır.

Cemiyetimiz çeşitli faaliyetleriyle, neşriyâtıyla, vasıtalı bir yolda, yukarıdan beri söylenenleri tahakkuk safhasına ulaştırma gayreti içindedir. Fakat kâfi midir? Beşerî tâkatın üstüne çıkılamadığı için, ancak bu kadarı olabiliyor.

Türk Ev Kadınları Derneği gibi, mütevâzî bir isim altında çalışan kıymetli topluluğun şimdi açılışını yaptığı Kubbealtı Akademik Seminerleri teşebbüsü, senelerdir içimizde saklayıp, dile getiremediğimiz arzumuzdur; zamîrimizdir.

Bu zamîrimizi fiile çıkaracak fikir yüzde yüz bir tevârüt (ortak düşünce olarak), bir ilham halinde onlardan geldi; ismi onlar buldu; bunda en ufak bir îmâmız dahi olmadı. Karşılıklı konuşma sonunda, nizamnâmemizin sarâhatine istinâden onlara meydanı açtık. At onların, meydan bizimdir. Biz hiçbir minnet beklemiyoruz; sen ben iddiası yoktur; yapılan müşterektir; iki taraf da hizmet yolundadır. Birinin birine teşekkürü sağ elin sol eli sıkmasına benzer.

Biz milletin bir ferdi olmakla iftihar ediyoruz, gurur ancak millî olunca meşrûiyet kazanır. Biz de millî bir gurur duyuyoruz. Mille-

tin fevkînde olduğunu zannedenlerin safında değil; milletin sâhibi değil, hâdimiyiz.

Zîra hutbede sarfedilen “Sâhibü’l-Haremeyn” ünvanını, akabinde “Hâdümü’l-Haremeyn” şeklinde tashih eden ve dört asır kulağına bu ses gelen bir milletteniz. Sâhip olmak ne haddimize? Millet bizi hâdim olarak kabul eder ve teveccühünü esirgemezse ne devlet!

Kardeş cemiyetin de böyle düşündüğünü tahmin ediyorum. Böylece hareket ediyoruz. Ne birinin ona, ne onun birine şükran borcu vardır.

Fakat Fetih Cemiyeti’nin ve dolayısıyla Türk Ev Kadınları Cemiyeti’nin bir teşekkür borcu vardır. Burada evvelce yapılan toplantılara iştirak edenler bilirler; yer döşemeleri eski, gayrı muntazam bir taştan idi. Pek de hoş bir manzara göstermiyordu. Hersek’te Tara Nehri boylarının gözcüsü eski serhad beyleri ahfâdından, Üsküp Belediye Reisi, âzâmız Fevzi Tara Bey, fabrikasının güzel mâmûlleriyle bu gördüğünüz döşemeyi yaptı; kendi vâsıtalarıyla îtinâlı bir şekilde döşetti. Ayrıca nefis bir tablo hediye etti. Eğer bu tâmir olmasaydı, Kubbealtı teşebbüsünün burada yerleşmesi güç olur ve bu revnaklı hâli bulamazdı. Perdelikleri teberru eden Nârin Fabrikası’na başka yardımları dokunan müesseselere de teşekkür ederiz.

Cümleyi aşk ve şevk ile selâmlarım.

2 Mart 1970

Siyâsî ve Edebî Hâtıralar (2)

Mâhir İz

Artık edebiyat bahsine girebiliriz: Cenap Şehâbeddin der ki: “Bahçede çiçek toplar, kelebek kovalar iken şâir oluvermişim.” Onun gibi, biz de önümüze gelen kitaplardan, duyduğumuz heyecanlarla arûzun âhengiyle küçük yaşta kendimizi şiire kaptırdık. Daha mektep çağlarında derslerimizi lâyıkiyle yetiştiremezken edebiyatla meşgul olmaya başlamıştık. Edebiyat, bilirsiniz ki sanâyi-i nefisenin hemen herkes tarafından kolaylıkla muhit bulabileceği yer. O kadar derin mûsikî hocasına, o kadar üstad ressam veya heykeltıraşa ihtiyaç yok. Kitaplar, şöyle bir parça ülfeti olan kimselerle muhit yaptı mıydı, çabukça açılır, tecelli eder. Biz de mektepte o zamanki devirde eski edebiyâtı öğrenmek için *Müntehabât-ı Mîr Nazif* isimli bir mecmua-i edebiyat vardı, dîvan edebiyatından toplamalar. Onlardan şöyle böyle okuyalım derken, daha mektep sıralarında yazmaya özenerek biz de şiir yazalım dedik, her gencin başına geldiği gibi...Sonra tuttuk, *Bedâyi-i Edebiye*, *Nefâis-i Edebiye* gibi antolojileri karıştırdık. Hâsılı böyle bir hevese kendimizi kaptırdığımızda Tevfik Fikret’in tesiri altında kalmışız. Kendi yazdıklarımızı o dile benzeterek, o ağdalı üslûba devamla başladık. Biz farkında değiliz tabîi. *Rübâb-ı Şikeste*’yi okumuşuz. *Haluk’un Defteri*’ni okumuşuz. Mevzua göre onların tesiri altında hareket ediyoruz.

Henüz Millî Mücadele öncesi Ankara’nın bir vâlisi vardı: Azmi Bey. Bu zat bize akraba olurdu. Oğluyla mülâki olabilmemiz için onu da berâberinde Vilâyet binâsına götürürdü. Biz de gider, vâlinin çıkmasını beklerdik. Yakınlığımız olduğu için arabasına binip

eve gideceğiz. Vilâyetin Mektubî Kalemî² vardı. Oranın mektupçusu da *Tomar-ı Turûk-ı Aliyye* sâhibi Sadık Vicdâni Bey³ idi. Eskiden Hüdavendigâr yâni Bursa Mektupçusu, nüktedan, bî'l-bedâhe şiir söyleyen kuvvetli bir şâirdi. İmzâsını "Ahkar-ı ibâd-ı Sübhânî / Ebû Rıdvân Sâdık Vicdânî" diye atardı. Mânâsı "Allahın en hakir kulu, Rıdvânın babası Sâdık Vicdânî." demek oluyor. Bu zat tabîi muhitinde en bilgili bir zat olduğu için etrâfını öyle istihfaf ediyor. Halbuki Mektubî Kalemî'nde Muhsin Bey isimli bir mümeyyiz var, o da şâir adam. İstiklal Marşı için açılan müsabakaya iştirak etmiş olan 724 şâirden biri. Onun şiiri, seçilip sona kalan altı marş güftesinden biridir. Tesiri altında kaldığı Fikret vâdisinde öyle musannâ şiirler yazar.

Bir zat daha var Mektubî Kalemî'nde, kır sakallı. Bir ayağını altına alarak dizini kaldırıp, bir ayağını da oturduğu kanapenin üstüne atıp yazıyor. Bizde de eskiden beri, çocukluğumuzdan beri güzel yazıya karşı, bir merak var. Küçüklüğümüzde, talebeliğimizde matbû meşkler vardı hüsn-i hat yazmak için. Ben hüviyetini merak ettim, zîra dâire-i resmîyede artık o tarzda yazan kimse kalmamıştı. Otursun dizini diksin, kâğıdı üstüne alıp, kamyş kalemle yazsın. Meşk yazıyor zannettim. "Ne yazıyorsunuz?" diye sordum. "İçerdeki mektupçuya hicviye yazıyorum" demesin mi? Aaa...burada mektupçu şâir, mümeyyiz şâir, hulefâdan bu zat da şâir. "Aman efendim, isminizi öğrenebilir miyim?" diye sorunca: "Benim adım Said, Yozgatlıyım. Fennî mahlasıyla şiirler yazarım. Bir gaz sandığı dolusu defterim var. Senin de merâkın mı var?" dedi. " Teşekkür ederim, lutfedersiniz" cevâbıma karşı, hemen tuttu, çekmeceyi çekti, bir defter çıkardı verdi. Hani bir parmak kalınlığında mektep defterleri vardır ya... Onun her sayfasına bir gazelini yazmış. Bizim kusurumuz, bu defteri okuyup bitirdikten sonra bir başkasını istemek lâzımdı, onu yapmadık. İçinden beğendiklerimizi seçmekle iktifâ ettik.

---

² Nezâretlerde, vilâyetlerde yazı işlerine bakan kalem.

³ *Tomar-ı Turûk-ı Aliyye* (Tarikatler ve Silsileleri) adlı eserin sâhibi Türk şâiri. (1864-1939)

Tabîî şimdi bu edebî hâtıralardan bahsederken, eskiye taalluk ettiği için eğer müsaade ederseniz bâzı açıklamalar gerekecek. Belki lüzumsuz addedilir amma bâzı şeylerin îzahına zâruret olduğunu görüyorum. Meselâ bir beytinde Fennî Efendi şöyle diyor.

*Bî-nikâb ü bâ-nikâb, arz-ı cemâl eylerdi yâr
Geh hilâli bedr ü geh, bedri hilâl eylerdi yâr*

Mânâsı: Bâzen yüzü kapalı, bâzen açık olarak yâr güzelliğini gösterir. Bâzen bedri (dolunay)hilâl, bâzen de hilâli bedr hâline getirir. Fennî Efendi'nin, beğenerek yazdığı bu beytinin içinden tam dört ay çıkmadım, mânâ veremedim, amma zihnimden de çıkmıyordu. Bir gün Ankara'nın Nakşibendi semtine doğru yürürken, derhal bir ilham vâkî oldu. Bu beytin "yaşmak" devrine âit olduğunu anladım. O devri bilmeyenlerin, yaşmağı görmeyenlerin bunu anlamasına imkân yoktur. Bilirsiniz ki yaşmak iki parçadan ibârettir. Bunun biri aşağıdan ağız kısmını örter, biri de yukardan kapar, saçı başı örterek gözleri açıkta bırakır. Böyle olduğu zamanlar, görünen hilâl şeklidir. Aşağıdaki kısmı çektiği zaman teknil yüz meydana çıkar, bedir olur. Yaşmaklı hanımlar alış verişe gittiklerinde konuşmak lâzım gelirse aşağıdakini çeker, yüz meydana çıkar. Kumaşa bakacak, tezgâhtarla konuşacak. Sonra yukarı çekip yüzünü kapatır. Yaşmak ancak resimlerde görülür hâle geldi artık. Fennî Efendi o devirleri yaşadığı için bunu beytine aksettirmiş. Onun defterinden yaptığım müntejabat arasından bir şiiri vardı ki, o zamâna kadar görmediğim ifâde buluşları taşıyordu. Size burada okuyayım, içinde yine yaşmağın kullanılışından dem vuruyor. Bakalım nazar-ı dikkatinizi celbedecek mi?

*Gerden-i billûra ben bir bağ olaydım kâşkî
Simsiyeh yanıp serâser dağ olaydım kâşkî
Hâr-ı cevre sînemi germekten etmezdim hazer
Sen çiçek, ben bir yeşil yaprağ olaydım kâşkî
Gam değildi pembe-veş fersûdelensem de bana
Tek leb-i şîrînine yaşmağ olaydım kâşkî*

*Bûsiş-i lâlinden etmezdim ferâgat bir nefes
Su içerken destine bardağ olaydım kâşki
Hizmet-i ulyâ-yı yâre sarfederdim ömrümü
Bin sene dünyâda Fennî, sağ olaydım kâşki*

Bu kâşki redifindeki â ve î harflerini uzatmazsanız vezin kalmıyor. Keşke, meşke dediniz mi gümbürtüye gidiyor. Arûzun her vezninin kendisine göre bir okunuş tarzı vardır. Onun hakkını vermezseniz kaybolur gider. Gazelin bugün anlaşılabilen beyitleri bulunmakla berâber, biz asıl “yaşmak” faslına gelelim; lâzım olan da orası.

Gam değıldi pembe-veş fersûdelensen de bana

Biz pembe deyince rengi anlarınız tabîî... Hemen gözümüzün önüne gelecek. Pembe Farsçada pamuk demek. Bilirsiniz ki yaşmaklar, pamukludan yapılır; hattâ ütülerler, kolalarlar, dikkat ederler. Biz sonuna, ferâcelilere yetiştik. Şimdi diyor ki: “Ben o pamuklu gibi eskisem hiç gam yemem. Elverir ki, senin tatlı ağzına, dudaklarına yaşmak olsaydım.” E, ne münâsebet şimdi bu?... Pamuklunun dudaklarına temâsı olunca eskiyecek, ondan dolayı da gam yemeyecek. Bu nasıl olur? İki parçadan ibâret olan yaşmağın alt kısmı dudakların üstüne gelen rutubetten ve hava temâsından çabuk eskiyor. Bütün yaşmaklı hanımlar, çıkarıp baktıkları zaman neresinin eskimiş olduğunu görüyor, dudağa gelen o kısım eskimiş. Yaşmak devri artık geçtiği için bu beyit pek hoşuma gitmişti. Husûsiyeti olan bu gazeli, ben diyeyim bin, siz deyin binbeşyüz ... Otuz sene dir kaç kere okuduk bilmem, bir de şimdi huzûrunuzda okuduk.

(Devam edecek)

Kâse-i Fağfur

Prof. Dr. Beynun Akyavaş

D iller bir nesilden öteki nesle yazı dilinden evvel konuşma diliyle nakledilir ve öylece yaşar giderler. Kelimeler nasıl mânâların, mefhumların işâretleriyse, yazı dilinin esâsı da seslerin işâretleri olan harflerdir. Harf ses değildir, sesin işâretidir. Ancak meselâ Fransız dili *étymologique* bir dildir yâni yazısının içinde Latince'den başlayarak Fransız dilinin târihi yatar. Konuşma Latince'sinden Fransızcanın nasıl doğduğu, tabiat kânunları gibi olan dil kânunlarının, kâidelerinin kelimeler üzerindeki tesirleri yazıda açıkça görülür ve bu kânunlar, kâideler istisnâlar bir tarafa hiç değişmez. Bu sûretle ortaya çıkan Fransızca kelimelerde bir tek ses bâzen bir, bâzen iki, bâzen üç, dört harfle tesbit edilir, bâzen hiç okunmaz, vs. Halbuki Türkçe *phonétique* bir dildir yâni her sesin işâreti bir tek harftir. Bu bakımdan Türkçenin yazılışı kolaydır.

Hangi dil olursa olsun günlük konuşma dilinde kullanılan kelimeler sınırlıdır, cümleler kısa ve basittir. Ancak ilmî, ciddî konuşmalarda, bilgiye, kültüre ve elbette akla ve zekâyâ ihtiyaç vardır ve bunlar ancak zengin bir kelime hazinesi ile doğru düzgün cümlelerle ifâde edilebilir. Hele hitâbet sanatına yükselmiş konuşmaları dinlemek dinleme terbiyesi olan insanlara büyük bir zevk verir, bunlarda insanları âdeta kendinden geçiren, mest eden bir tılsım vardır. Ne yazık ki bugün güzel konuşan insanlar varsa da hitâbet sanatını bilen, hatip denilebilecek insanlar tek tük çıkıyor.

Konuşma dilinin kolaylıkları yâni jestler ve mimikler yazı dilinde yoktur. Yazı dilinin kolaylığı da düşünme zamânının olmasıdır. Yazdığımız yazıyı beğenmezseniz yırtıp atarsınız, konuşmada

geriye dönüş, silgi, müsvedde filan da bulunmaz. Söz ağızdan çıktı mı nereye kadar gideceği belli olmaz!... Her ne kadar bir Latin atasözü: “*verba volant, scripta manent*” yâni sözler uçar yazılar kalır diyorsa da uçmadığı da olur ve bülbül dilinin belâsını çeker!... Velhâsıl dünyâyı idâre eden kelimeler ve sözlerdir.

Durup dururken başlayan kavgalara, gürültülere dikkat edin. İnsanlar neden kavga döğüş çıkarıyorlar diye düşünürsünüz. Sebep belli: konuşamıyorlar. Konuşabilseler, kelimelerini doğru dürüst seçebilseler aralarındaki mesele büyümeden, içinden çıkılmaz bir hâle gelmeden halledilebilir. Napolyon’un dediği gibi “*sözün girdiği yerde silâha lüzum yoktur*”.

Yüksek seviyede konuşabilmek, yüksek seviyede yazabilmek için beyni besleyecek eserleri okumak, okunanları hatırdâ tutup muhâkeme etmek, bilgili insanların sohbetlerinde bulunup can kulağıyla dinlemek, söylenenlerden doğru neticeler çıkarmak, dünyânın kültür hayatını tâkip etmek, düşünmek ve düşünce ufkunu açacak kelimeleri öğrenmek gerekir. Bu bütün dillerde böyledir.

Anadil her zaman bütün kelime hazînesi, grameri, cümle mîmârîsi, târihi, gelmişi geçmişiyle öğrenilemese de okuyan, yazan, konuşan insanların, dilin en kıymetli servetlerinin başında bulunduğu bilen herkesin kendi diline sâhip olması, muhâfaza etmesi, koruması lâzımdır.

Dil kelime ve tâbirleriyle, sesleri ve mûsikîsiyle öğrenilmeli, doğru telâffuz edilmeli, yabancı tesirler altında kalmasına meydan verilmemelidir.

Bugün hepimizin bir dil sıkıntısı içinde olduğumuz âşikâr. Bize zenginlik veren, düşüncelerimizi, hislerimizi rahat rahat ifâde etmemize yarayan birçok kelime ve tâbiri unuttuk, yerleri boş, bomboş kaldı. İhtiyaçlarımızı karşılayacak doğru ve hiç yadırgamadan, seve seve kabul edilecek kelimeler bulunamadı, yaratılmadı.

Dilin büyük zenginliklerinden olan ve eş mânâlı denilen kelimeler azaldıkça azaldı, dil fukarâlaşmaya başladı demeye gönümüz râzı olmasa da incelikler kayboldu. Meselâ *harp*, *muhârebe*, *cenk*, *sefer*, vs. gibi kelimeler bir tek *savaş* ile ifâde edilirse bu dilin kaybı-

dır. *Söz, lâf, lakırdı* aynı şey değil, *baş, kafa, kelle, ser, şef* eş mânâlı mı? Eş mânâlı olmadıkları kullanıldıkları yerlerin ayrı olmasından belli. *Yüz ile surat, çehre, ak ile beyaz, kara ile siyah, al ile kırmızı* aynı mı? Şeref sözü yerine lâf, lakırdı sözü, kafalı adam yerine başlı adam denir mi? Yüzsüz ile suratsız aynı mânâya mı gelir? Kara toprak, kara gün, kara haber, kara kara düşünmek, kara kedi, yüz karası tâbirlerinden *kara'yı* çıkarın, *siyah'ı* koyun, anlamak için *ak'la kara'yı* seçersiniz. Al kanlara boyanmak, al bayrak, al sancak, alı al moru mor gibi tâbirleri *kırmızı* ile ne kadar al layıp pullasanız karşınızdaki insana anlatamazsınız. Misalleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz. O halde kelimeleri, tâbirleri nerede, ne zaman, nasıl kullanacağımızı bilmemiz gerekir.

Türkçenin en güzel konuşulması îcap eden, milyonlarca insanın dinlediği, seyrettiği televizyon kanallarındaki dil yanlışları, telâffuz yanlışları, uluorta konuşmalar, saymakla tükenir gibi değil. Bu, hele çocuklar ve gençler bakımından büyük bir dil tehlikesi, kültür tehlikesi yâni hayâtî bir tehlikedir. Dilimizin içinde bizi biz yapan, bizim olan bütün değerlerimizin, târihimizin, edebiyâtımızın, sanatımızın, terbiyemizin, ahlâkımızın, vs. olduğu bilinmiyor mu?

Televizyon programlarına şöyle bir bakın, hangi haberden sonra hangi haberin gelmesi gerektiği bile düşünülüyor.

Cesâret, kahramanlık rûhî bir güçtür. Vatanını, milletini korumak için Allah yolunda kendi hayâtından vazgeçme müthiş bir hâlettir. Başka insanların hayâtını kurtarabilmek için hiçbir şahsî menfaat hesabı yapmadan tehlikeye atılmak cesârettir. Makâmından, mevkiinden, rütbesinden, parasından pulundan endişe etmeden, korkmadan tehlikenin üstüne gitmek cesâret ister.

Bugün dağların başında vatan müdâfaası için canını ortaya koymuş, cesâret ve kahramanlık örneği, arslan gibi evlâtlarımız var. Gün geçmiyor ki bir şehit haberi gelmesin! Analar, babalar başta olmak üzere bütün Türkiye'nin içi alev alev yanarken böyle bir haberin hemen arkasından akli başında hiç kimseyi alâkadar etmeyen, hiçbir haber değeri olmayan abuk sabuk bir haber verilir mi?

sokak aşırı evlerde bile radyonun sesi kısılır, kahkaha ile gülünmezdi. Artık böyle bir hürmet anlayışı da yok gâlibâ!...

Ahlâkın temeli olan edeb nerede? Cascavlak bir edepsizlik sokaklarda, parklarda, otobüslerde geziyor!... İki paralık bir yüzük, bilezik, küpe bile mücevher kutularında saklanırken eğer bunun adı sevgi ise neden en kıymetli mücevher kutusu olan kalpte saklanmaz da ortalıklarda dolaştırılır, teşhir edilir? Bunları televizyonlarda seyrede seyrede tabii görmeye, taklit etmeye başladık. Acâip, hiç alışık olmadığımız televizyon programlarıyla beyni yıkanan, rûhunda depresyon olan, hayâtı haydan gelmiş para ile eğlence olarak düşünen, vur patlasın çal oynasın yaşamak isteyen gençler bizim kaybımızdır.

Eskiden ancak büyük şehirlerde bize yabancı olan, bizim terbiyemize, geleneğimize göreneğimize, örfümüze, âdetlerimize uymayan tesirler altında kalanlar olabilirdi, bu tesirler köylere gitmezdi, gidemezdi, çünkü televizyon falan yoktu. Şimdi her şey aynı anda görülüyor, duyuluyor, aynı anda örnek alınıp taklit ediliyor.

Eskiden bir köy delikanlısı kasabaya inmek, öteki köye gitmek için atına, eşeğine biner, eline de transistorlu radyosunu alır, şarkıları, türküleri, haberleri, "Arkası yarın"ları dinleye dinleye oyalanır, eğlenirdi. Bugün o gencecik köy kızları düğünlerinde beşibiryerdeye ilâveten havâî fişek de istiyorlarmış!...

Gençleri ruh bakımından, kafa bakımından güçlendirmek mânevî dünyâlarını güçlendirmekle, sağlıklı yetiştirmekle, onlara güzel örnekler vermekle olur ve Türkiye'nin geleceği şahsiyet sâhibi, sağlam bir gençlikle teminat altına alınır. Biz mukaddes değerlerimize sâhip bir gençlik görmek istiyoruz.

Televizyonlar vakit öldürmekten çok esas itibâriyle gelecek seneler için var olmalı.

Bugünün baş döndürücü teknolojisi, îcat edilen âletler, makineler hayâtı kolaylaştırıyor ama acaba insanın saâdetini mi hazırlıyor, yoksa felâketini mi? Bilen yok. Tabii bunun cevâbı bu âletleri kullananların rütbe-i aklına göre değişir.

Gelelim yine dil bahsine. *Bir dokun bin âh dinle kâse-i fağfurdan!...*

Elimde 19. asrın İstanbul'unu anlatan Fransızca yazılmış bir

kitap var. Bu kitap meğerse Türkçeye çevrilmişmiş!... Merak sâika-sıyla alıp baktım. Türkçenin de, Fransızcanın da, İstanbul'un da başına gelenler!... Sayfaları şöyle bir karıştıralım:

"Tabla olarak festonlu balkonları olan iki büyük yivli sütun düşününüz; bu balkonların ortasından yine küçük balkonları taşıyan sütuncuklar ve küçük balkonların konik birer külâh demetini taşıyan başka balkonlar tasavvur ediniz."

"Benimle İstanbul gezisine kalkan dostlardan biliyorum ki bu harikulâde görünümünün, tıpkı tiyatro dekorları gibi, uzaktan görülmesi, bir çeşit perspektive kurulmalarını gerektirse, yaklaşınca prestij dağılır, hayal kaybolur...", vs.

Mütercim şerefe yerine "balkon", sanduka yerine "tabut", hünkâr mahfili yerine "pâdişâhın locası", leb-i deryâ evler veya yalılar yerine "ayağını suya sokan evler", takunya yerine "tahta paten", mevlevîler, semâzenler yerine "döner dervişler", semâ yerine "dînî vals", sâhil saray yerine "ayağını suya sokan saray", dergâh yerine "manastır", derviş yerine "müslüman keşiş", arzuhalci yerine "istidâci", kudüm yerine "darbuka", Cadde-i Kebir yerine "Beyoğlu'nun Grand Bulvarı", Sadrâzam Mahmud Paşa Hamamı yerine "Pazar'ın-Kapalıçarşı'nın-yanında bulunan Mahmut hamamları", hilâl yerine "ay", câmi yerine "müslüman câmisi", akağalar yerine "beyaz Arap haremağaları", vs. demektedir hiçbir mahzur görmüyor!...

Neticede, ilk sayfasından son sayfasına kadar esere yazık olmuştur, eserin sâhibine yazık olmuştur, tercüme etmeye kalkana yazık olmuştur, okumaya, anlamaya çalışana ise büsbütün yazık, eyvâh!...

Evvelâ tercümenin ne olduğunu düşünelim. Tercüme hem ilimdir (*traductologie*) hem sanat. Doğruluğu ile ilim, üslûbu yâni güzelliği ile sanat. Tercüme çok zor bir ilim ve çok zor bir sanattır. Eline kalemi alan mütercim her şeyden evvel yaptığı işin mesûliyetini idrak eden, ciddî, araştırmayı bilen, kültürlü, mevzua ve her iki dile de hâkim, hassâsiyetleri olan bir insan olması şartı tercümenin ilk kelimesinden son kelimesine kadar vardır. Eserin aslı ile tercümesi arasında hiçbir fark olmamalı. Terâzinin bir kefesine tercü-

me edilen eser öteki kefesine tercümesi konulunca kefeler aynı hizâda, dengeli duruyorsa o tercüme başarılıdır.

Kelimesi kelimesine tercüme demek kelimesi kelimesine (*mot à mot*) tercüme değildir. Öyle olsaydı sâdece lugata bakarak, kelimele-ri, tâbirleri lugat mânâlarıyla yan yana dizerek tercüme yapılabilirdi. Kelimenin tam mânâsını, değerini anlamak ve o kelimenin, tâbirin tercüme edilen dildeki tam karşılığını tesbit etmek, bunun için çok kelime ve çok tâbir bilmek gerekir. Mütercim tercüme etmeye çalıştığı esere sâdik kalarak, zor gelen cümleleri, paragrafları atlamadan, ilâveler yapmadan, düşünerek, araştırarak, o eserin her iki dilde de yazarı ve sâhibi imiş gibi davranmalıdır. Eserin tercümesinin doğruluğuna inandıktan sonra kullanılan kelimelerin sıralanışında kulağı rahatsız eden sesler (*cacophonie*) varsa bunları önlemek, âhenge, üslûbun akıcılığına, akışına îtinâ etmek mütercimin vazîfeleri arasındadır.

Yabancı bir dili veya anadilini bilmek ne demektir? Konuşabilmek mi, okuyup anlayabilmek mi? Yazabilmek mi? Konuşabildiği halde okuması yazması olmayanlar bütün dünyâda var!... O halde bilmenin başka bir târifi olmalı. İşte o başka târif mütercim olmanın târifi, mütercim olmanın şartıdır. Mütercim hem kendi dilinin hem yabancı dilin rûhunu tanyacak, inceliklerine, husûsiyetlerine vâkıf olacak, hem zevkli ve hem de kâbiliyetli olacak. Bütün bu şartlar bir tarafa, hele meselâ Türkçeden başka bir dile tercüme ederken öyle kelime ve tâbirlerle karşılaşılır ki mütercim âciz kalır, çünkü bu kelime ve tâbirler bütün rûhuyla tercüme edilemez, en başarılı tercümede bile kayıplar olur. Mânâyı verseniz o mânâda veya seslerde yine bir eksiklik kalır, *âlem, hal, gönül, garip, âşinâ*, vs. gibi kelimeler nasıl tercüme edilir?

Âlem adam, âleme maskara olmak, hayvanlar âlemi, kendi âleminde, âlem yapmak, ne âlemden acaba, âlemi var mı, âleme verir talkını, kendi yutar salkımı, vs. dediğimiz zaman âlem yine ol âlem midir?

İnsan âlemde hayal ettiği nisbette yaşar
Yahyâ Kemal

Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın

Ziyâ Paşa

O halde, hâlim kalmadı, halbuki, kendi hâlinde, şimdiki hâlde, arzuhal, halden anlamak, bir hal oldu, hâli vakti yerinde, her ne hal ise, iç güveyisinden hallice, vs.

Gönül vermek, gönül belâsı, gönüllü, gönülsüz, gönlünü etmek, gönül almak, gönül kırmak, gönlü olmak, gözü gönlü tok, gönül hoşluğu, vs.

Şükür minnet ol Allah'a gönlümüzü şâd eyledi

diyen Yûnus Emre:

Gönlüm düşdü bu sevdâya gel gör beni aşk neyledi

derken nasıl bir gönülden bahsediyordu acaba?

İşin garibi, ben buralarda garibim, garibe yardım, garip garip çalan kaval, gönlü Allah sevgisiyle dolu, bu dünyâda kendisini gurbette sayan garib, vs. ve yine Yûnus:

Bir garib ölmüş diyeler

Üç gündən sonra duyalar

Eski âşinâlardan, âşinâ olmak, âşinâlık duymak, derd-âşinâ, göz âşinâlığı, vs.

İstanbul'un öyledir baharı

Bir aşk oluverdi âşinâlık

Yahyâ Kemal

Bütün bunlar mütercimim kültürü, tecrübesi, ustalığı ile çözülebilir.

Tercüme edilemeyen kitap ise ancak tefsir yoluyla, şerh ederek veya meâlen îzah edilebilir.

Netîce-i kelâm, tercüme ilim hayâtının da, kültür hayâtının da, sanat hayâtının da vazgeçilemeyecek bir parçasıdır ve çok ciddi, mesûliyetli, vebâlli bir iştir.

Mehmet Çınarlı

Hanife Özer

C umhûriyet sonrası Türk edebiyâtı şâirlerinden olan Mehmet Çınarlı, 1925 yılında Ermenek'te doğmuştur. Küçük yaşlarda edebiyâta meyleden şâirin ilk şiiri "O Yer ki" başlığıyla 1943 yılında *Çınaraltı* dergisinde yayımlanır. Bu târihten sonra yine *Çınaraltı*, *Yedigün*, *Yarımay* gibi dergilerde imzâsını gördüğümüz sanatçı, Ankara'daki edebî toplantıların da müdâvimleri arasında yer almaya başlar.

Sanatın gelenekten beslenmesi gereğine inanan Çınarlı, söz konusu yıllarda Garip Hareketi'nin estirdiği havaya karşı 1950 senesinde sekiz arkadaşıyla birlikte *Hisar* dergisini yayımlamaya başlar. Ancak 1957 yılında derginin yayınına çeşitli maddî sıkıntılar nedeniyle ara verirler. 1964 yılında tekrar çıkarmaya başladıkları ve 277 sayılık bir koleksiyona ulaştırdıkları *Hisar*'ı yine benzer sebeplerle 1980 yılı sonunda kapatmak zorunda kalırlar. Yazı ve şiirlerinin büyük bölümünü *Hisar*'da neşreden Çınarlı'nın, özellikle *Hisar*'ın yayımlanmadığı yıllarda *İlgaz*, *Türk Yurdu*, *Türk Edebiyâtı*, *Türk Dili*, *Kültür ve Sanat* dergilerinde şiir, deneme, eleştiri ve hâtıra türünde eserleri yer alır.

Sanat anlayışları bakımından ortak görüşlere sâhip olan ve otuz yıl boyunca *Hisar* dergisinin etrâfında toplanarak edebî çevrelerce Hisarcılar adıyla anılan grubun önde gelen şâirlerinden biri olan Mehmet Çınarlı, şiirin yanı sıra dönemin edebiyat aktüalitesinin de içinde bulunmuş sanat, edebiyat ve dil konularında birtakım görüşleri ileri sürerek çeşitli polemiklere girmiştir.

Hisar'ı çıkarmaya başlayana kadar hemen hemen sâdece şiirle meşgul olan, herhangi bir nesir örneğine rastlamadığımız Mehmet Çınarlı, *Hisar*'la birlikte nesir yazmaya da önem vermiştir. Bunda, sanat anlayışlarını açıklamak, dönemin edebiyâtına dâir görüşlerini belirtmek, derginin girmiş olduğu çeşitli polemikleri cevaplandırmak önemli bir rol oynar. Söz konusu polemikler, 1950-1957 yılları arasında bâzı isimler ve dergiler arasında yaşanır. Bunlar, Nurullah Ataç- Mehmet Çınarlı, *Hisar-Kaynak* (Mehmet Çınarlı-Turhan Dökmeçi), *Hisar-Peyâmi Safâ* arasında geçen edebî tartışmalardır. Öte yandan, "Sosyal Gerçekçilik" konusunda *Mâvi* ve Attilâ İlhan'a karşı da *Hisarcılar* tarafından sert yazılar kaleme alınır.

Sanatta şahsiyeti dâima önde tutan Mehmet Çınarlı, her sanatkârın kendisine mahsus bir yolunun ve havasının olmasının yanında, sanatın da millî olmasına, millî kaynaklardan beslenmesi gerektiğine inanır.

Mehmet Çınarlı'nın kaleme aldığı görüşlerinde en başta gelen husus "sanatın bağımsızlığı" husûsudur. Sanat eserinin bir propaganda vâsıtası hâline getirilmesine kesinlikle karşı olan Çınarlı, bununla birlikte duygulu, duyarlı bir insan olan sanatkârın, çevresinde olup bitenlere karşı ilgisiz kalmasının da beklenemeyeceğine inanır. Milletin yaşamakta olduğu olayların elbette sanatçıyı etkileyeceği ve bu etkinin izlerinin eserlerinde görülebileceğini; ancak, tabii ve hür bir duyuş ve düşünüşle içinde yaşadığı toplumu dile getirecek yerde, bir ideolojiye saplanıp eserlerinde toplumu o ideolojinin emrettiği şekilde görmeye ve göstermeye çalışmasının kabul edilemeyeceğini çeşitli vesîlelerle dile getiren Çınarlı'ya göre, sanatın her türünde şâirin veya yazarın kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermesi onun bir sanatçı olarak ölümü demektir.

Yeniliğin her sanat eserinin birinci vasfı olduğunu söyleyen Mehmet Çınarlı, bu bakımdan kendisinden önce gelenleri aynen taklit veya kopya edenlere sanatçı sıfatının verilemeyeceği kanaatinde. Bununla birlikte "geleneğe bağlı kalınarak, onu sürdürerek yeniliğin nasıl bağdaşacağı" sorusuna en iyi cevâbın Munis Fâik Ozansoy tarafından verildiğini kaydeder. Munis Fâik Ozansoy'un

bu konuda: “Yeni şâir, eski şâire bir torunun büyükbabasına benzediği kadar benzemelidir. Ne daha fazla, ne daha az.” dediğini hatırlatan Çınarlı, bu benzeyişin ne sâdece gazel söylemekle, ne de vezinli, kâfiyeli yazmakla mümkün olamayacağını, bir zevk, bir dil, bir söyleyiş benzerliğinin de olması gerektiğine işâret eder.

Mehmet Çınarlı, güzel sanatların içinde en çok millî olanın şiir sanatı olduğunu belirtir. Şâire göre mûsikînin, resmin vb. hiçbir değişikliğe uğramadan, başka milletlerin sanatseverlerine sunulması, onlarda takdir ve heyecan uyandırması mümkündür. Oysa bir şâir sâdece kendi dilini konuşanlara, yâni kendi milletine seslenebilir.

Çınarlı, şiirin kelimelerle yazıldığını, asıl önemli olanın ise kelimenin anlamından çok, ses yapısı, öteki kelimelerle uyuşması olduğunu belirtir. Bir şâirin ancak kendi dili konuşulduğu, kendi milleti var olduğu sürece yaşayacağını söyleyen Mehmet Çınarlı, gerçek bir şâirin diline de, milletine de sımsıkı sarılması gerektiğini, dilinin bozulmasına göz yuman bir şâirin boyasına başka maddeler karıştırılmasını hoş gören bir ressamdan farkının olamayacağını ifâde eder.

Mehmet Çınarlı, edebî eserde halkın konuştuğu dilden farklı bir dil kullanılmasına da karşı çıkmış, Arapça, Farsça terkipler kadar Öztürkçe adı altında ortaya konan ve uydurma olarak nitelediği örneklerden de kaçınılmasını istemiştir. Ona göre şiir, ancak yaşayan ve yaşayacak olan bir dille yazılırsa gerçek bir sanat eseri olur ve ölmezliğe hak kazanır. Her gün değişen bir dille şiir yazmaya çablayanların eserlerinin ömrünün kullandıkları dil kadar kısa süreceğini belirterek dönemde yaygın tartışmalara sebep olan “arı dil” taraftarlarını da eleştirir. Şâirin yerleşmiş, milletine mâl olmuş bir dille konuşması o dilin nüanslarına, inceliklerine dikkat edip, onlardan büyük ölçüde faydalanma yoluna gitmesinin lüzumuna inanan Çınarlı, yeni kelimeler uydurarak veya uydurulmuş kelimeleri kullanarak şiirde bir yeniliğin mümkün olamayacağını söyler.

Sanatçının söyleyeceklerini açık ve anlaşılır bir dille söylemesinden yana olduğunu belirten Mehmet Çınarlı, bâzı sanatkârların kapalılıkta, zor anlaşılmada bir derinlik, bir olağanüstülük olduğunu düşündüklerini, oysa böyle bir yolun söylemek istediğini doğru

dürüst söyleme kabiliyetinden yoksun olana cesâret verebileceğini savunur.

Sanatçı, asıl mârifetin müphemiyetin arkasına saklanıp herkese bir şeyler vehmettirmek değil; açık ve anlaşılır bir dille derinliğe ulaşabilmek, kendisini hemen ele veren ilk mânânın gerisine yeni mânâlar koyabilmek, her okuyuşta yeni derinlikler sezdirebilmek olduğunu kaydeder.

*

Elli yılı aşan sanat hayatında 180 dolayında şiir yazan Mehmet Çınarlı, mesleğinin ve *Hisar'*ın zamânının büyük bölümünü alması sebebiyle az yazan bir şâir olarak kalmıştır.

Mehmet Çınarlı, şiirlerinde genellikle müşahhası anlatan bir şâirdir. Onun mısralarına baktığımızda büyük tutkulara, saplanılmış bir ideolojiye veya metafizik buhranlara pek rastlanılmaz. Şâirin, hayatın çeşitli safhalarını, ümitler, sevinçler, ayrılıklar, kırgınlıklar gibi ortak insânî duygular ile insan, toplum ve tabiat gibi somut varlıklar üzerine şiirlerini kurduğu görülür.

Çınarlı'nın şiirlerine muhtevâ yönünden baktığımızda, ilk örneklerden itibâren hayatının kronolojik gelişimine paralel olarak ömrünün her evresini dile getiren mısralarla karşılaşırız. Kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamakla beraber, onun şiirlerini muhtevâ ve söyleyiş bakımından üç dönem altında toplamak mümkündür. Buna göre ilk devre eserleri şeklinde adlandırabileceğimiz şiirlerinde tema olarak tabiat, gurbet ve aşk duygusu; ağırlıklı bir şekilde kendini hissettirir. Şâirin, coşkulu bir tavırla kaleme aldığı izlenimi edindiğimiz bu mısralarını, bunların yanı sıra sosyal ve siyâsî temaları işlediği ikinci devre şiirleri tâkip eder. Bu devreden itibâren Mehmet Çınarlı'nın, olgunluk çağı ürünleri diyebileceğimiz eserlerinde bir sükûnet, bir dinginlik göze çarpmaktadır. Sanatçının bu son dönem şiirlerinde daha çok âilesi ve yakın çevresini, şahsî ve toplumsal hayâta getirdiği yorumları, bunların yanı sıra yaşadığı hayatın muhâsbesi ile ihtiyarlık duygusunu daha sık ele aldığı görülmektedir.

kündür. Bunlardan ilki gurbet, tabiat, aşk, ayrılık, yaşama sevinci, hüzn, karamsarlık, çocuk, âile, yaşlılık, ömür muhâsebesi gibi ferdî "ben"ini ifâde ettiği şiirler olup büyük ölçüde şâirin hayâtı ve hâtıralarından yansıyan duygulardır.

İkinci grup şiirleri ise onu bâzen şiirsellikten uzaklaşma tehlikesine düşürebilecek bir nevi tepki şiirleridir. İnsan ve toplum hayâtında hızını giderek artıran yozlaşma, bu grup eserlerinin ana temini oluşturur. Birey ve cemiyet hayâtında değerler yozlaşması karşısında bâzen bedbin, sitemkâr, çoğu zaman ise sert bir üslup kullanan Çınarlı, bu kargaşadan, sorumlu tuttuğu grupları şiddetle eleştirir.

Modern Türk Edebiyatında şiirlerinin büyük bölümünü klasik tarzda kaleme alan Mehmet Çınarlı'nın, Yahyâ Kemal'den sonra bu yolda büyük bir başarı gösterdiği edebî çevrelerimizce vurgulanan bir görüştür. Gerçekten de onun şiirleri yapı bakımından bütünüyle olmasa bile büyük ölçüde klasik bir özellik taşır. Dîvan edebiyâtı nazım şekillerini ağırlıklı olarak tercih eden sanatçı, eserlerinde batılı ve halk edebiyatı nazım şekillerinden de istifâde etmiştir. Ancak klasik tarzda kaleme aldığı şiirleri Dîvan edebiyâtı nazım biçimleriyle birebir örtüşmez. Mesela, en çok kullandığı nazım şekli olan gazellerinin sâdece birkaçında mahlas kullanmış, tamâmında ise orijinal başlıklara yer vermiştir. Yine severek yazdığı mesnevi şeklinde de Dîvan edebiyâtında geçerli olan kuralların -meselâ uzun yazılmaları- dışına çıkmış ve bu şekilde kısa şiirler kaleme almıştır.

Denilebilir ki Mehmet Çınarlı, yenilik adına Türk şiirinin kökünden koparılmak istenmesine, onun bütün şekil ve içerik unsurlarının âdeta yok edilmesine karşı çıkarak, şiirlerinde yeniliğin bu unsurlardan kopmadan da mümkün olabileceğini fiilen ispat etmeye çalışmıştır. Şiirde geleneğe dayanarak eser vermenin, o eseri kalıcı kılabilecek sebeplerden biri olduğuna inanmış, kendi şiirlerini kaleme alırken de geleneksel Türk şiirinden şekil, ölçü vb. konulardan faydalanmayı ihmal etmemiştir.

Mehmet Çınarlı, sanat hayâtı boyunca kaleme aldığı şiirlerinde çok çeşitli nazım birimleri kullanmakla berâber ağırlıklı olarak beyit

birimini tercih etmiş ancak farklı mısra yapılarının imkânlarından da faydalanmayı ihmal etmemiştir.

Mehmet Çınarlı'nın şiirlerinde, ele aldığı konu yâhut temayla, nazım birimlerinin bölümlenmesi arasında kuvvetli bir bağ vardır. Sanatçı, şiirin bir biriminde konunun bir yönünü dile getirirken, sonraki birimde buna devam etmekte, bâzen de son bölümde konuya dâir ana duyguyu vermektedir. Bu durumda Çınarlı'nın şiirlerinin kompleks şiir olduğunu söyleyebiliriz. Zîra konu, tema, nazım şekli, vezin, kâfiye ve üslup bu bütünlüğü sağlamaktadır.

Şiirde şekil ve muhtevâyı aynı ölçüde önemli gören Mehmet Çınarlı'nın, henüz lise öğrencisiyken kaleme aldığı ve *Antalya* gazetesinde yayımlanan "Antalya'da Kış" isimli şiirinden itibaren ortaya koyduğu -ilk dönem örnekleri olarak da adlandırılabilir- eserlerinde Türk Halk Edebiyatı nazım şekillerinin örnekleriyle, özellikle de "koşma" şekliyle karşılaşırız. Şiirlerine bütün olarak baktığımızda ise asıl tercihini klasik şekillerden yana kullandığını söylemek mümkündür. Zîra klasik şekillerden gazel ve mesnevî onun başta gelen tercihi olarak görünmektedir. Bunların yanında murabba, şarkı gibi biçimleri de kullanır. Ayrıca Mehmet Çınarlı'nın duygularını ifade etmede düzenli veya düzensiz olmak üzere serbest şekillerden de faydalanmayı ihmal etmediğini kaydetmek gerekir.

Mehmet Çınarlı'ya göre bir edebî eser dilin lezzetini, dilin mûsikisini mutlaka verebilmelidir. Şâir, "âhenksiz, mûsikisiz, tatsız tuzsuz bir söyleyişi değil şiirde, nesirde bile başışlamam" sözleriyle konu hakkındaki düşüncelerini ifade eder. Şiirlerinde vezin ve kâfiyeyi vazgeçilmez bir âhenk unsuru olarak kullanan Çınarlı, aruz veznini günümüz Türkçesine başarıyla uygulayan sanatçılardan biridir. Fakat aruzu bilinen kalıplarıyla kullanmamış, bir şiirde çeşitli kalıpları bir arada, hatta bâzen mısradan mısraya değişen kalıplar kullanarak yeni bir ses elde etmeyi ve monotonluktan kurtulmayı hedeflemiştir. Kendisiyle yapılan ve *Hisar*'ın Aralık 1969 tarihli 72. sayısında yayımlanan bir mülâkatta şiirlerini bu vezinle kaleme almasının sebeplerini açıklayan şâir, klasikte direnmesinin üç sebebi olduğunu söyler:

“Bizde sanat akımları, biri gelince ötekini mutlaka çekip gitmesi gereken siyâsî iktidarlar gibi düşünülmüştür. Mutlakiyet devri, Meşrûtiyet devri, Cumhûriyet devri gibi, kesin sınırlarla ayrılmış bir aruz devri, hece devri, serbest nazım devri tasavvur edilmiştir. Klasikte direnmemin birinci sebebi bu yanlış görüşe karşı içimde uyanan isyandır.”

Şâir, sanatçının söyleyeceği şeylere uygun düşen şekli, bizzat kendisinin arayıp bulması lüzûmuna işâret ederken, klasikte direnmesinin ikinci sebebi olarak duygularını, düşüncelerini en doğru bir biçimde klasik ölçülerden faydalanarak söyleyebileceğini kaydeder. Üçüncü sebebi şöyle dile getirir: *“Benim klasik ölçülere, bilhassa aruza meyledişimin üçüncü bir sebebi de günümüz şiirine değişik bir ses, değişik bir hava getirebilme arzusudur.”*

Aruzun yanında hece vezniyle de şiirler yazmış olan sanatçı, genellikle uzun heceli şiirler kaleme almıştır. Bu konuda da sınırlar içinde kalmayan Mehmet Çınarlı, âhengi sağlamada yeni yollar aramış, bunun için de aynı şiirde birkaç hece veznini bir arada kullanmak, durakların yerlerini değiştirmek gibi tasarruflarda bulunmuştur. Biz sanatçının altmışı aşkın şiirinde hece veznini kullandığını tespit ettik.

Çınarlı için kâfiye ve redif de şiirin vazgeçilmez öğeleridir. Şâir, bu iki ögeyi şiirlerinde çoğu zaman birlikte, bâzen de bunlardan birini, bir şiirin bütününde sürekli kullanarak bu ritim unsurundan bolca faydalanmıştır.

Kâfiyelerini gerek isimler, gerek fiiller üzerinde ayırım yapmadan kuran Çınarlı, kâfiyenin hemen her çeşidine şiirlerinde yer vermiştir. Ancak tam ve zengin kâfiyeyi daha fazla tercih ettiği de dikkatlerden kaçmamaktadır. En az kullandığı kâfiye çeşidi ise, sâdece "Küçük Prenses" adlı şiirinde gördüğümüz cinaslı kâfiyedir.

Diğer taraftan Mehmet Çınarlı'nın, bir şiirinde birden çok kâfiye çeşiti kullanarak farklı mûsikîler elde etme yoluna da gittiğini ilâve etmek gerekir. *Ermenek Yolları* adlı şiiri buna örnektir.

Çınarlı'nın şiir ve nesirlerinde kullandığı dilin sâdeliği ve akıcılığı konusunda edebî çevreler fikir birliği içindedir. Sanatçı, nesirlerinde savunduğu halkın konuştuğu dille eser verme düşüncesini

şiiirlerinde de başarıyla uygulamıştır.

Onun şiiirlerinin kelime kadrosunda isimler ve fiiller başta gelir. Bir sıfat şâiri olmayan Çınarlı, varlıkları olduğu gibi ve hareket hâlinde tasavvur eder. Daha önce belirttiğimiz üzere vezin, kâfiye, aliterasyon, assonans gibi unsurlara şiiirlerinde çok önem veren sanatçı, müzikaliteyi sağlamada bunları birer araç olarak kullanmıştır. Başvurduğu edebî sanatlar şiiirlerini renklendirmiş, imajlar ise eserlerine orijinalite katmıştır.

Mehmet Çınarlı'nın şiiir üslubunda en çok dikkati çeken ve özellikle belirtilmesi gereken nokta canlılık, tabiiilik ve sâdeliktir. O, hiçbir zaman kapalı, imaj ve sembollerle yüklü şiiirler kaleme almamış, tabii dilin dışına çıkmamıştır. Çınarlı'nın şiiirine büyük ölçüde ferdi problemler ve sosyal hayattaki aksaklıkların çerçevesinde oluşan bir üslup hâkimdir. Onun üslûbundaki yalınlık, sâdelik ve akıcılık öncelikle kelime hazînesinin bir sonucudur. Büyük ölçüde konuşulan dile dayanan kelime hazînesinde sanatçı, kelimelerin yanında deyim ve sayıları az olmakla birlikte halk tâbirlerine de yer vermiştir.

Şiiirlerinde açık ve anlaşılır bir dil derinliğine ulaşabilmeyi amaçlayan Çınarlı, gözlemlerini, hislerini kimi zaman izlenimci bir üslupla anlatırken, kimi zaman da olay anlatımına dayalı tahkiye üslûbunu benimsemiştir. Şiiirlerine genel olarak baktığımızda büyük bölümünde hüznü, kırıgın bir ruh hâlinin yansımalarını görürüz. Bunun yanında sayıları az olmakla birlikte bâzı şiiirlerinde coşkulu, neşeli, heyecanlı bir üslup kullanan şâirin, son dönem şiiirlerinde hakîmâne, dingin bir söyleyiş göze çarpmaktadır.

Mehmet Çınarlı, şiiirlerinin yanı sıra nesirleri ve otuz yıl boyunca arkadaşlarıyla çıkardığı *Hisar* dergisiyle de Türk edebiyat târihinde önemli bir şahsiyettir. Garip akımının Türk şiiirinin geleneksel öğelerine savaş açmasıyla ortaya çıkan edebî tartışma ortamında bir tepki hareketi olan Hisarcılar; dolayısıyla Mehmet Çınarlı, milli kültüre dayalı bir edebiyat anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır. Mehmet Çınarlı, İkinci Yeni'nin toplumdan kopuk, kapalı ve imaja dayandığı yönünde tenkit edilen örneklerinin; Attila İlhan'ın başını çektiği Sosyal Gerçekçilerin çeşitli yorumlar getirilen toplumculuğunun

boy gösterdiği dil ve edebiyat adına hüküm süren münâkaşalar karşısında ılımlı yazılarıyla edebiyat târihimizdeki yerini almıştır.

Kaynakça:

1. Çınarlı, *Söylemek Yaraşır*, İstanbul, Ötüken Neş., 1978.
2. Çınarlı, "Anadolu Edebiyatı", *Hisar*, C.6, S.24, Aralık 1965, s.3-4.
3. Mehmet Çınarlı, *Halkımız Sanatımız*, Ankara, Hisar Yay., 1970.
4. Çınarlı, "Vezin ve Kâfiye", *Hisar*, S.15, Temmuz 1951, s.3.
5. Zeki Gezer, "Mehmet Çınarlı ile Edebiyat Sohbeti", *Türk Edebiyatı*, S. 159, Ocak 1987, s.43.
6. Çınarlı, "Dil Üzerine", *Hisar*, S. 15, Mart 1965, s. 368-371.
7. Çınarlı, *Altmış Yılın Hikâyesi*, s.36-37.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Dönüştür Dönüş

Döndükçe felek zaman erir çarkında;
Aylar, yıllar köpük köpük arkında...
Doldur sâkî, bizim de dönsün başımız;
Hiçbir dönüşün olmayalım farkında!

Sonsuz Vuslat

Ey aşk, sakın tavsama değmez bu hayat!
Kâfî şu gönül bâdesinin sunduğu tat...
Âh orda kıyam olmasa aymak nemize,
Uğrunda ölüm, âşığa sonsuz vuslat!..

Kutsal Ateş

Sevdâ-zedeler düşlere kanmış; kanacak,
Her gün nice mecnûn uyanıp uslanacak!
Gönlüm, sen asıl kendine yan çünkü bu aşk,
Mısrâ mısra tütüp, müebbet yanacak!..

Paragraflar

Sâmiha Ayverdi

Â tıf Benderliođlu ve Süleyman

Demirel'e 22.10.1973 Târihli Mektuptan

Beyefendi, bu gökkubbenin altında hiç kimse hatâdan ârî değildir. Ancak günahları sâdece şahıslarını veya yakın çevreleri gibi dar bir muhîti alâkadar eden mevzi kalmış hatâlara göz yummak güzeldir. Lâkin kütle idâresinin mes'ûliyeti altına girmiş kimselerin hatâları kolayına affedilemez. Hattâ belki de edilmemekte fayda melhuzdur.

*

1965'de Almanya'ya Giden 7 Suâlin Cevâbından

Cemiyetlerin huzûrunu, âsâyış ve muvâzenesini bozmaya mâtuf her hareket günahdır. Şüphe yok ki ferdî günahlar, umûmun zararına yönelmiş günahlardan da hafiftir.

*

Yazdığı Bir Mektuptan

Sevilen ve sayılan sen olmayıp sende tecelli eden kâbiliyet olduğunu bilmen lâzımdı. Her kim ki bu tecelliye karşı (ben) diyecek olsa Hakk'ın bu tecellisinden habersiz demektir. İşte o zaman, o tecellinin geldiği yere çekilip gittiğini bilmemiz lâzımdır. Zîra (ben)in girdiği yere o tecelli sığmaz.

Hemen Cenâb-ı Hakk cümlemize lutfu ile bunu bildirsin.

Üç Seçilmiş*

İsmet Binark

Saygıdeğer dinleyiciler... Ayverdi'lerin aziz dostları!...

Cümlelerinizi hürmet ve muhabbetle selâmlıyorum... Günleriniz hep aydınlık olsun!..

Konuşmama başlamadan önce, bir vefâ örneği göstererek, bu anma programını tertip eden ve bizleri gönül dostlarımızın mânâ ikliminde buluşturan, Türk Kadınları Kültür Derneği Kütahya Şubesi'nin muhterem Başkan ve üyelerine, şahsım ve sizler adına teşekkür etmeyi, yerine getirilmesi gereken zevkli bir vazife addediyorum...

*

Bugün burada toplanmış olan bizler, soyadları 'Ayverdi' olan üç insanı; sevgi, saygı ve rahmetle bir kere daha anıyoruz!... Bu üç insanı hatırlamamızın, onları bu duygularla yâdetmemizin bir sebebi olsa gerek!... Onlar bizim için ne ifâde ediyorlar?... Bu üç insanı bizim için farklı kılan nedir?.. Bu üç insanın ortak tarafları nelerdir?. Sâdece soyadlarının aynı olması, aynı âileden gelmeleri mi?.. Bu üç insanı, diğer insanlardan ayıran vasıfları nelerdir?... Onları farklı kılan nedir?..

Konuşmamızın başında, bunlar üzerinde duracağız... Sorduğumuz suallerin cevaplarını aramaya çalışacağız... Ve daha sonra da, bize ayrılan zaman içerisinde, bu üç Ayverdi'den, İlhan Ayverdi'nin dünyâsını, kabiliyetimiz ve nasibimiz ölçüsünde söze dökmeye

* Türk Kadınları Kültür Derneği Kütahya Şubesi'nin 20 Mart 2010 tarihinde tertiplemiş olduğu "Âbide Şahsiyetler" konulu panelde yapılmış konuşmanın metnidir.

çalışacağız...

*

Bu üç insanın aynı âileden olmaları, aynı soyadını taşımaları, ilk bakışta ortak tarafları gibi görünse de; onları birbirine benzer kılan, şüphesiz soyadı müşterekliği değil, bu üç insanın aynı güzellikleri, aynı mânâ zenginliklerini paylaşmalarındır... Aynı dünyânın insanları olmalarındır... Birbirlerinin ruh yoldaşı bulunmalarındır...

Kendisini rahmet ve minnetle yâdettiğimiz Sâmiha Ayverdi, bir yazısında der ki: "...asıl akrabâlık, ruh arkadaşlığıdır."⁴ Bu da, tespitimizi teyid ediyor!..

Demek ki, evveli de ahîri de, ruh ve gönül yakınlığı!.. Sorularımızın cevâbı da, Sâmiha Ayverdi'nin sözlerinde saklı!..

Bu üç insan, bağlı oldukları bir yol göstericinin, insan-ı kâmilin rehberliğinde, O'nun mânevî terbiyesinden geçerek, ferde de, cemiyete de yararlı kıldığı seçilmişlerdendir... Onlar, 'Halka hizmetin Hakk'a hizmet olduğu terbiyesi ve şuûru ile yetiştirilmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, ihlâs ve îmânlarını, varlık ve dirliklerini, etrâfındakilere ve cemiyete cömertçe sunmasını bilmiş ve örnek insan olma bahtiyarlığına erişmişlerdir.

Bu üç insanın, hayatları boyunca bağlı kaldıkları ve örnek aldıkları bir insan-ı kâmil, bir kâmil mürşid olan Ken'an Rifâ'î'den aldıkları mânevî feyz, onların şahsiyetini mükemmel kılan temel unsur olmuştur.

Onlar, müslüman-Türk geleneğinin samîmî birer temsilcisi olarak yaşamışlar; yazdıkları ve söyledikleri ile de topluma örnek olmuşlardır.

Bu insanlar millî târihlerini sevmiş, millî târih şuûrunu yaşatmış, millî ve dînî geleneklerine bağlı kalmış şahsiyetlerdir. Onlar, mâzîyi, millî târihi, millî kültürü, bizi biz yapan değerleri dünden bugüne taşıyan birer kütle fedâisidirler. Târih bir milletin rûhunun kaynağıdır. Bugüne hâkim olan mâzî ve târihtir. Mâzî mirâsına sâhip çıkmak, millî kimliğimizi dünden bugüne taşımak ve geleceği-

---

⁴ Aşk Budur, 1938, 96. s.

mize bu millî ruh ve îmanla bakabilmektir. Eski denilen mâzî, bizim millî şuûrumuzun kaynağıdır. Bu üç insanın ikrâr verdikleri merkezin dünya görüşü, onların şahsiyetlerinin temel taşı olmuştur...

Bu üç 'Ayverdi'nin ortak vasıfları, soyadlarının aynı olması değil, aynı müşterekleri, aynı kıymet hükümlerini paylaşmalarıdır... Sâhip oldukları mânâ yakınlığıdır... Bağlandıkları 'Dost' ve 'Rahmet Kapısı'na muhabbet ve sadâkatle sarılmış birer hizmet ve gönül eri olmalarıdır...

*

İşte bundan dolayıdır ki, Ekrem Hakkı Ayverdi:

"Şöhret için değil, hizmet için çalışılacaktır. Millet her şeyden evvel, her şeyden akdemdir..." demiştir. O'na bunu söyleten, ifâde etmeye çalıştığımız bu şuûr, bu ruh ve îmân zenginliğidir...

O Ekrem Hakkı Ayverdi ki, vatan coğrafyasında, Anadolu'da ve Rumeli'de ecdat yâdigârı olan her eserde, onların bir parçası olmuş; Osmanlı-Türk mîmârisini en iyi bilenlerden, bunun tefekkürünü yapan ve ortaya koyan bir hizmet eri olabilmıştır!..

*

Sâmiha Ayverdi ise, Türk milletinin son dönem îman, fikir ve kültür hayatında çok önemli yeri olan, yazar, mütefekkir, mutasavvıf ve bir mürebbî idi... O, seksen yedi senelik ömrünü, vatanı, îmânı ve bu milleti millet yapan değerler adına yaşayan, gönlü ve durağı Hakk'ın adı ile mühürlenmiş bir âbide şahsiyetti...

Sâmiha Ayverdi, dünyâyı, insanı ve Yaradanı tasavvuf perspektifi içerisinde ele alan; tasavvuf düşüncesinin, günlük hayatımızdaki akislerini inceleyen bir yazardır.

O, eserlerinde, madde ve mânâ dünyasını birleştirmenin sır dolu güzelliklerini yaşatmıştır. O'nun eserleri, hakikati, güzelliği, güzel ahlâkı, vicdanlarında ve ruh dünyâlarında taşıyan nasipliler için, her satırı zevk ve ibretle okunacak, insan oğlunun önüne mânâ zenginliklerini koyacak ve büyük ufuklar açacak eserlerdir...

Onun eserlerinde, tasavvufî ve edebî görüşleri yanında; millî değerlerimiz, vatan sevgisi, târih şuûru, millî kültürümüz ve cemiyyet hayatımız konusundaki tespit ve tahlilleri, milletimizin birlik ve

berâberliğini, geleceğe güvenle bakmamızı ön planda tutan, bu yüce kavramları ebedî kılmaya çalışan çözüm teklifleri ve mesajları da yer almıştır.

Onun:

“Ömür, yaşanan hayat, ancak insâniyetin mânâsını kavramak, dünyâya gelişin ve buradan gidişin sırrını çözmek içindir. Bunu yapmadıktan sonra size kalan vaktin ne kıymeti olur...”⁵

.....

“Zarfin gâyesi mazrûfa mâlik olmaktır. İnsan, güzelliğe, asâlete, zenginliğe, şerefe, hattâ bilgi ve hünere de mâlik olsa, mânâ ile dirilmedikçe bir heykelden ibârettir... Madde yoldur; mânâ hedeftir. Biz hedefe teveccüh etmediğimiz için bütün kazancımız sonsuz bir yorgunluktan ibâret kalıyor...”⁶ çerçevesinde, insanın düşünce ufkunun sınırlarını zorlayan tefekkür yüklü sözleri; “Ben kimim, nereden geldim... nereye gidiyorum?.. Dünyâdaki varlık sebebim nedir?” suâllerinin de cevâbı olmuyor mu?..

Nefsinden fânî, Hakk ile bâkî, ârif-i billâh-Ken’an Rifâi Hz. buyuruyor ki:

“Bu dünyâda her şey fânîdir. Bekâ, Allah’ın rızâsıdır. Rabbânî bir nefes olan insanın gönlünü hayvânî sıfatlar ile perdelemek revâ mıdır?..”⁷

“Hayattan maksat, ezeldaki ahdini bu dünyâda yerine getirmektir.”⁸

“İnsanlık, bu çokluk âlemi içinde ve dünya umûru ortasında olduğum hâlde, bir nefes Allah’tan gâfil olmamaktır.”⁹

Sâmiha Ayverdi, mürebbî hüviyetiyle de, bu vatan coğrafyasına seçkin aydınlar yetiştirmiştir. “Bütün vatan çocuklarını evlâdım olarak görmek anlayış ve zevkinden Allah’ım beni mahrum etmesin...” diyen bir ‘vatan annesi’dir.

Ken’an Rifâi ve halefi Sâmiha Ayverdi, fâili ve mevcûdu Hakk bildiklerinden, tâkipçilerini de tevhit cennetinin birlik ve sonsuz rahmetine dâvet etmişlerdir.

---

⁵ Batmayan Gün, 3. bs., 2002, 226. s.

⁶ Ateş Ağacı, 3. bs., 2001, 93. s.

⁷ Sohbetler, 2. bs., 2000, 478. s.

⁸ A.g.e., 461. s.

⁹ A.g.e., 327. s.

İlhan Ayverdi, işte bu nasipli tâkipçilerdendir. Günlerden bir gün, yolu Ken'an Rifâî adlı bir mürebbînin, bir insan-ı kâmilin yoluna düşmüş... Bu yolda, daha sonra hayr'ül halefi olacağı Sâmiha Ayverdi'yi tanımış, her ikisinin mânevî terbiye halkasında yetişmiş, 'Dost' ve 'Rahmet Kapısı'nda ezel künyesinin tâyin ettiği kâmil insan hüviyetini kazanmıştır.

İlhan Ayverdi bir edebiyat hocası, Türk dili araştırmacısı, bir lügatçidir. Aynı zamanda, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı gibi, millî irfan ve sanatta hizmeti gâye edinmiş bir millî müessesenin gelişmesi ve devâmı için maddî ve mânevî hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, bu yolda hizmeti ibâdet gibi mukaddes, aynı zamanda millî bir vazife ve vicdan borcu bilmiş müstesnâ bir insandır.

1972 yılında, o târihteki adıyla Kubbealtı Cemiyeti'nin Türk dili üzerinde çalışmalar yapmak gâyesiyle neşrine karar verdiği '*Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ün hazırlanması işini kendine hizmet edinmiş ve bunu 34 yıl aralıksız sürdürmüştür.

O, aynı zamanda, Türk Kadınları Kültür Derneği'nin de kurucularındandır.

Hiçbir şeyi Hak'tan ayrı görmeyen, teslimiyetini eksiksiz yaşayan, İlhan Ayverdi, 'ölmeden evvel ölenlerden', nefis putunu kırmış bir insan-ı kâmidir. O, kendini bilmek irâdesine sâhip gönül erlerindedir.

O, kültür hayâtımıza yaptığı büyük hizmetler ile birlikte, ancak onun da üstünde, mânevî şahsiyeti ve dünyâsı ile ele alınması îcap eden, unutulmazların ön safında yer alacak seçilmişlerden bir seçilmiştir.

O'nun hizmetlerinin ve şahsiyet yapısının arka planında bu irâde, aşk ve şevk unsuru vardır... O'nu farklı kılan da budur!...

Sâmiha Ayverdi'nin, sevenlerinin hitâbı ile Sâmiha Anne'nin "*Ezelden ebede izzetlenmiş*" diye övgüye lâyık gördüğü İlhan Ayverdi, hayat hikâyesini, kendi dünyâsını şöyle anlatır: "*On sekiz yaşından itibaren ömrünü mürebbî Ken'an Büyükkaksoy'un yolunda sırasıyla Mehmet Örtenoğlu [Mehmed Dede], Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi gibi seçkin büyüklerle yaşamıştır. Bir hizmet aşkı ve gayret varsa*

hepsi onlardandır. Gerektiği ölçüde muvaffak ve semereli olmamışsa sâdece bu kendisine âittir. Affola!.."10

24 Ekim 1926'da Manisa Akhisar'da dünyâya gelen, 7 Kasım 2009 târihinde Merkez Efendi'de mürşidinin ayak ucunda toprağa verdiğimiz, adı gibi mânâca ziynetli, Ziyet İlhan Ayverdi'nin hayâtı, her dâim Allah dostluğu ile yaşanmış bir hayâtın hikâyesidir.

O, sâhip olduğu emânetin şuûrunda, Hakk'ın rızâsını hayâtının gâyesi bilmiş, güzel ahlâkı ve örnek yaşayışı ile bunu ortaya koymuş bir insan-ı kâmil, bir kütle fedâisi; Sâmiha Ayverdi'nin ifâdesi ile... "...bu câmianın akl-ı selimi", ".. bir ihlâs âbidesi", "Efendinin... sonsuz nûmetleri içinde gene ondan verilmiş bir ihsân-ı ilâhî..." dir.

Ondan yapacağımız bir-iki nakille, O'nun gönül dünyâsını daha iyi ifâde edeceğimizi düşünüyoruz... O değişik sohbetlerinde demiştir ki:

"Kurtuluş, îmânın yol gösterdiği akıldadır..."

"Îmândan yoksun akıl, helâk edicidir."

"Sadaka verecek gücün yoksa, insanlara iyi davran, gülyüzlü davran... Davranışınla, şefkat ve sevginle bir gönlü ihyâ edebilirsin..."

"Kulun dünya için çalışması, ona eşi bulunmaz bir bağış olan bu hayâtı lütfeden Cenâb-ı Hakk'a karşı sorumluluğunun şükür borcudur.

Yarın ölecek gibi âhiret için çalışmaya gelince, bu kulun yaratıcısının huzûruna, ona lâyük olarak yüz akı ile çıkması, Allah'ın istediği kul olması için boyanması gereken vasıflara sâhip olma çabasıdır."

"Ey kul, toprak altında elini kaldıramazsın; bugün imkân elinde iken kaldır ve Hakk'a niyâzda bulun!..

Efendim, cümlemizi bu hesaplaşmadan yüzümüzün akı ile çıkarsın... Âmin!.."

Değerli Dostlar...

İlhan Ayverdi bir yazısında: "Müstesnâ kimselere yakın olma nasîbinin, insana, bu nasîbin bedelini ödeme mes'ûliyetini de yüklediğini..." ifâde etmiştir.¹¹

Bugün burada, kendilerini rahmetle andığımız Allah dostlarına,

¹⁰ Kubbealtı Lugatı, Takdim. İstanbul, 2005, VII. s.

¹¹ Kubbealtı Akademi Mecmuası, takdim.Yıl: 22, Sayı: 2-3, 1993, 5. s.

gönül dostlarımıza olan bağlılık ve muhabbetimizin ifâdesi ve tezâhürü, sözde değil, önce kendi mânâmızı güzelliklerle tezyîn etme ve toplumda bu güzelliklerle üstün sıfatlı örnek insanlar olma yolundaki gayretlerimizi sürdürürken; bunun yanı sıra da, kolektif bir şuûrla ülke meselelerine sâhip çıkmak, hizmet yarışında olmak... Ben de... biz de varız demek mes'ûliyetini hayâta geçirmek şeklinde olmalıdır...

Sâmiha Ayverdi diyor ki: "*Ölüler dirilmezler, ancak zürriyetlerinde yaşarlar...*"

Sâmiha Ayverdi, kendi ifâdeleri ile: "*Vatan ve îmân şuûrunu ilmî ve millî bir platform üstünde aktif bir enerji hâline getirecek memleket hizmetinin tek çıkar yol olduğuna...*" inanmıştı...

O'nun, "*Her insan, sâdece kendi kendine değil, kütleye karşı da mes'ûl ve vazîfelidir...*"¹² sözleri, bize mes'ûliyetlerimizi hatırlatmıyor mu?..

*

Bu mes'ûliyet duygusu ile üzülererek ifâde etmek isteriz ki: Bu milleti sağlam bir harç gibi birbirine bağlayan örf ve âdetler, millî ahlâk, bizi biz yapan kıymet hükümleri günümüzde giderek zayıflamakta ve ortadan kalkmakta, gidenlerin yerine de aynı güzellikteki yenileri konulamamaktadır.

Çarpıklıklar toplum hayâtımızın tabii bir parçası hâline gelmiştir. Kirli kazanca iltifat etmek ve soygun düzeni, toplumda yer etmiştir. Maddeci ve menfaatçi bir dünya görüşü, toplumun büyük bir kesimine hâkim olmuştur. Bu çarpık tablo, millî kültürümüzden, ruh kökümüzden kopmamızın, bizi biz yapan aslî değerlerimize, müştereklerimize sırt çevirmemizin, mânâmızı ihmal etmemizin tabii bir neticesidir.

Kaybımız, millî düşünce üslûbumuzdur. Millî kültürümüzdür... Târih şuûrumuzdur... Millî kimliğimizdir... Millî ve dîni tefekkürümüzdür... Ve tabii ki, insanımızdır...

Toplum dinamiklerimizi, aslî değerlerimizi görmemezlikten gelemeyiz. Aksine, onları doğru okumak, akıl ve îman dünyamızda ve duygu yoğunluklarımızda yaşatmak mes'ûliyetindeyiz.

Biz inanıyoruz ki, Türk insanı taklitçi bir arayışın değil, yeniden diriliş hareketinin içinde olmalıdır. Bu da, dünyadaki gelişmeler karşısında içe kapanarak değil, küreselleşen dünyâda, bilgi muhtevâmızı hergün yenileyerek, millî ve mânevî değerlerimizle îman tâzeleyerek, millî kimliğimizi ve müştereklerimizi bu dirilişin hareket noktası yapmakla mümkün olabilecektir.

Türk insanı bugün bir kimlik arayışı içindedir. Bu arayış içinde bulacağı en kuvvetli alternatif de, kendi millî kültürü ve şahsiyeti olacaktır.

Türk insanı, kendi öz değerleriyle, yaşadığımız dünyânın ilim ve teknolojisinin uyumlu bir terkiğini yapmak ve bunu hayâta geçirmek mes'ûliyetindedir.

Reddi mîras yolu ile mâzîsini, kültür değerlerini silkip atmış Türk insanını... aydınını geçmişi ile barıştırdı dünü, bugünü ve yarınlarını içine alacak köklü bir terkiğe götürmek tek kurtuluş çâresidir!...

*

Ayverdi'lerin gönül dostları!..

Sözlerimize son verirken, bir kere daha ifâde edelim ki, bu üç âbide şahsiyet, inandıklarını bir hayat felsefesi olarak yaşama bahtiyarlığına ulaşmış; fikri, aksiyona dönüştürmüş, bir dâvânın, müslüman-Türk'ün îman ve bekâ dâvâsı yolunda sefere çıkmış seçilmişler kâfilesindendirler... Onları farklı kılan da budur!..

Bu üç seçilmiş, ilâhî varlık ve ebedîlik âleminde, kendi nefsinde yok olmuş nasiplilerdendir. Onları farklı kılan, ilâhî varlıkta yok olmanın sırrına ermiş olmalarıdır. Onlar, 'hiç olacağız' endişesini duymadan, böyle bir korkuyu yaşamadan kendilerine ebedîliğin yolunu açanlardandır. Hiç şüphe yok ki, bu geçici dünyâda hiçbir zaman hiç olmayacaklar, insanlığın maddî ve mânevî dünyâsında, hayırla yâdedilecek bir isim, iyilik, güzellik, eser ve yücelik mîrâsı bırakmaya muvaffak olanlardır...

Ben inanıyorum ki... bu üç insan-ı kâmil, kendilerini hatırladığımız, andığımız şu saatlerde, burada bizimle berâberler... Yanımızdalar... Yakınımızdalar... Sizleri, Onların himmeti ile baş başa bırakıyorum.. Himmetleri dâim olsun!..

Kemal Y. Aren ile Mülâkat

Mehmet Nuri Yardım

Türk edebiyâtında kaleme alınmış olan hâtıra kitapları okuyucular tarafından umûmiyetle büyük alâka görüyor. Hele bu hâtıralar belli bir şehrin insanlarını, çevresini ve mekânını anlatıyorsa daha çok dikkat çekiyor. Yazılarını yıllardan beri mecmuamızda okuduğunuz Kemal Y. Aren Hoca ile *Çaybaşı'ndan Manisa'ya* isimli yeni eseri çerçevesinde bir mülâkat yaptık. Okuyucularımıza arz ediyoruz.

Mehmet Nuri Yardım: *Efendim Çaybaşı'ndan Manisa'ya isimli eserin yazılış hikâyesini sizden dinlemek istiyoruz. Bu düşünce ne zaman doğdu ve nasıl tahakkuk etti?*

Kemal Y. Aren: *Çaybaşı'ndan Manisa'ya* isimli kitabım, Ahmet Turan Alkan'ın *Altıncı Şehir* kitabından mülhemdir. Hatta adını *Yedinci Şehir* koyacaktım, ama kaptırmışım. Merhum Özkan Yalçın Amasya'yı anlattığı kitabına *Yedinci Şehir* adını vermişti. *Çaybaşı'ndan Manisa'ya* kitabı biliyorsunuz evvela *Çaybaşı* adıyla çıktı. Onun proje mîmârı da Celal Bayar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Ünal Şenel Bey'dir. Şöyle başladı:

Onlarla sohbetler sırasında ben hâliyle çocukluk hâtıralarımdan, Manisa'dan bahsedirdim. İlgilerini çekmiş olmalı ki, Ünal ısrarla "Aman ne olur hocam bunları kitaplaştıralım" isteğinde bulundu. Ben de "İnşallah, Allah nasip ederse!..." gibi yuvarlak sözlerle geçiştirmeye çalıştım. O ısrar etti. Zaman zaman sordu. Nihâyet mahçup oldum, "Oturup yazayım bâri" dedim. Netîcede *Çaybaşı* kitabı çıktı. *Çaybaşı* Manisa'da bayağı rağbet görmüş, mektuplar aldım, "Ne olur, bunun devâmı çıksın." diyenler oldu. Ünal da o

yönde ısrarda bulundu tekrar. Ama ben *Çaybaşı* kitabının son cümlesiyle söyleyeceklerini söyleyen bir kitap olduğunu düşünüyordum. Ancak Manisa hakkında asıl yüklü bilgiye sâhip değildim. Çünkü gençlik ve hizmet çağlarım Manisa'da geçemedi. Onun için fazla bir bilgi birikimim yoktu. Israrlar devam edince "Bâri lise yıllarımı anlatayım." diye düşündüm ama oraya geçebilmek için de ilkokulu, ortaokulu okuduğum Akhisar'dan bahsetmek gereğini duydum. Böylece *Çaybaşı*'ndan Manisa'ya bütünlenmiş oldu.

Mehmet Nuri Yardım: *Eserinizi okuduğumuzda doğup büyüdüğü-
nüz topraklara, Manisa şehrine karşı büyük bir muhabbet duyduğunuzu
görüyoruz. Zannediyorum bu fitrî bir duygu. İnsan oğlu doğup büyüdüğü
yerleri, çocukluk yıllarının geçtiği mekânları unutamıyor. Umûmî olarak
sormak istiyorum, nasıl bir çocukluk hayâtı yaşadınız. Ana hatlarıyla îzah
eder misiniz lütfen?*

Kemal Y. Aren: Elbette insan doğup bir süre yaşadığı yerleri unutamıyor. Ben burada farklı bir düşünceye kendimi kaptırdım.

Oraların ekmeğini yediğimi, suyunu içtiğimi, havasını teneffüs ettiğimi düşünerek kendimi doğduğum topraklara borçlu hissettim. Sanki bu borcu bir şekilde ödemem gerekir diye düşündüm.

Mehmet Nuri Yardım: *Mekânlar sizin gönlünüzde yer tutmuş. 1940'lı yılların Çaybaşı ve Manisa'sında unutamadığınız ne gibi yerler vardı?*

Kemal Y. Aren: Daha çok insan faktörü üzerinde durmaya çalıştım.

Mehmet Nuri Yardım: *Evet, şahsiyetler çok tesir etmiş okuduğumuza göre. Tabii başta âile çevresi, okul çevresi ve elbette hocalar, bir de komşular, akrabalar ve tanıdıklar... Eskiden insânî ilişkiler daha sağlamdı zannediyorum değil mi hocam?*

Kemal Y. Aren: Ben de öyle tahmin ediyorum. Günümüzle mukâyese ettiğimizde insânî ilişkiler dün îtibâriyle daha sıcaktı. Mahalle şuuru, komşuluk psikolojisi kuvvetli idi. Mahalleli birbirini tanır, durumunu bilir, nerelerde ne zaman müdâhale edilebileceğini, kiminle bu işin yapılabileceğini çok iyi tâyin edebilirdi.

Bir acılı hâtıra: Anneannem anlatırdı: Ermeni Rum komşularımız vardı. Gece gündüz berâber olurduk. Hatta birbirimizin çocuğuna süt verdiğimiz bile oldu. Öylesine iç içeydik. Ama ne zaman Yunan ordusu İstiklâl Savaşı sonunda bozguna uğrayıp kaçarlarken yolları üzerindeki köyleri kasabaları yakarak geçtiler. Bu yangın ve talandan Manisa da nasibini aldı. Ne acıdır ki atadan, babadan beri canciğer kuzu sarması berâber olduğumuz o Rum ve Ermeni komşular Yunan askerlerine rehberlik ederek zengin evlerini talan ettirmişler, güzel genç kız ve kadınları onlara haber vererek yıllarca yabilehlişanan dostluğa bu şekilde mukâbele ettiler. O olayları yaşayanlar bu ihâneti bir türlü unutmadılar. Gelelim bugüne:

Bugün maalesef apartman hayâtı bütün büyük şehirlerimizde hatta kasabalarda yaşayışımıza hâkim oldu. Apartmanlarda komşuluk münâsebetleri nedense olmuyor. Bunu sosyologların araştırması herhalde ortaya koyar zaman içerisinde.

Mehmet Nuri Yardım: *Hocalarınız arasında iki hocanın etkisi büyük olmuş. Manisa Lisesi'nde İbrâhim Olgun ve Nâzik Erik hocalarınız size ders vermiş. Onların eğitiminizde büyük rolleri olduğu âşikâr. Tanımayan okuyucular için ana hatlarıyla kısa birer portrelerini çizer misiniz lütfen?*

Bu hocaların diğer öğretmenlerden bâriz farkları nelerdi?

Kemal Y. Aren: Gerçekten lise hayâtında özellikle edebiyat dünyânda İbrâhim Beyin ve Nâzik Hanımın köklü tesirleri vardır. Benim edebiyat hocam Nâzik Hanımdı. İbrâhim Bey'i aynı paralel sınıflara edebiyat şubelerine girdiği için önceleri tanımuştım. Ben fen şûbesi mezunuyum. Nâzik Hanım fen şubelerini alırdı, İbrâhim Bey ise edebiyat şubelerine girerdi. Çok kuvvetli Farsçası vardı. Bir çok Farsça eser tercüme ettiğini duyardım. Ama hangi eserler bilemiyorum. Her iki hoca da ders saatleri dışında teneffüslerde öğretmenler odasında değil okul bahçesinde öğrenciler arasında vakitlerini geçirirlerdi. Her iki hocanın etrafında da kalabalık bir öğrenci grubu toplanırdı. Nâzik Hanım daha çok millî kültürümüzden millî benliğimizden bahisler açar. Öğrencilere o konularda fikirler verirdi. İbrâhim Bey ise bütün sohbetlerini edebiyat üzerine binâ ederdi. Dîvan edebiyâtını çok iyi hazmetmiş bir hocaydı. Diyebilirim ki ben Dîvan edebiyâtını onun sâyesinde sevdim. O dönemde öğretmenler sâdece sınıfta değil, teneffüslerde, öğle tâtillerinde bile öğrencileriyle haşır neşir olur, onların sorularına cevap verirdi. Bâzi öğretmenler gündüzleri okuldan kaçan öğrencileri çarşı pazarda, kahvelerde arar bulur ve onları okullara yönlendirirdi. Akşamları da kahveleri dolaşır öğrencileri bulur ve âilelerine haber verirdi. Okulda ayrıca bu öğrencilere disiplin uygulanırdı. Bugünün öğrencileri ve veliler bu tavrı öğrencinin özlük haklarına müdâhale sayabilirler. Ama öğrenci disiplin altında daha mükemmel yetişiyordu.

Mehmet Nuri Yardım: *Bir yazarın yetişmesinde muhîtinin tesiri büyük olsa gerek. Yaşadığımız dönem ile bugünü mukâyese ettiğinizde mahalle kültürü bugün kaldı mı? Çocuklar âilelerinin yanı sıra komşuları ve yakınları tarafından yönlendirilebiliyor mu?*

Kemal Y. Aren: Çocukların yetişmesinde mahalle şuurunun ve alâkasının büyük etkisi olurdu. Mahalle büyükleri çocuklar ve yeni yetişen gençler üzerinde mutlaka kontrollü bir tavır sergilerlerdi. Eskiden mahalledeki büyükler çocukların terbiyesine müdâhale edebiliyor, onları îkaz edebiliyor ve doğru yolu gösterebiliyorlardı. Âileler de bundan çok memnun kalıyorlardı. Şimdi mümkünse

herhangi bir komşu çocuğuna bir şey söyleyin ânında âilenin bütün fertleri kapınıza üşüşürler. Genelleştirmek istemiyorum, ama ne yazık ki çoğunluk böyle.

Mehmet Nuri Yardım: *Manisa'yı anlatan meşhur edebiyatçılar arasında Ârif Nihat Asya da bulunuyor. Eserinizde şiirini okuyoruz. Başka hangi şâir ve yazarlarımız söz etmiş bu güzel şehrimizden?*

Kemal Y. Aren: Manisalı Tevhide Hanım'ın Dîvanı var. Bu eseri Manisa Belediyesi neşretti. Manisa hakkında şiir yazmış, yazılar yazmış çok edebiyatçı var. Başlıcalarını sıralamam gerekirse Hayâli Bey, Tevhide Hanım, Nâzım Hikmet, İlhan Berk, Abdurrahim Zapsu, Ahmet Küey, Yaşar Erkenez, Gülten Akın, Turgut Gürse, Osman Onur, Asım Öztürk, Nihal Yeğınobalı, Cengiz Bektaş, İsmet Zeki Eyüboğlu da bulunuyor. Ama elbette Ârif Nihat Asya'nın rubâileri çok mühim. İşte onlardan biri "Manisa II" adını taşıyor ve şöyledir:

*Bahtın bahtım, yazın yazımdır Manisa!
Neş'en neş'em, sızın sızımdır, Manisa!
Hâcet Dede'ler, Üd Dede'ler oldu dedem;
Artık, Yedikızların kızımdır, Manisa*

Mehmet Nuri Yardım: *Lisede iken meşhur romancılarımızdan Yusuf Atılgan ile ilgili unutamadığımız bir hâtıranız var, lütfen anlatır mısınız?*

Kemal Y. Aren: Şimdi şöyle anlatayım. 1947-48 yıllarıydı. Akhisar'dan Manisa'ya lise okumaya gidiyorum. Her zaman arkadaşlarla birlikte trenle gidiyoruz. Trenimiz Hacı Rahmanlı Köyü istasyonuna gelince iyi giyimli bir beyefendi trene biniyordu. Sonra Manisa'da inip Manisa Kitap Saray'ına gidiyordu. Merak ederdik. Bir ağabeyimiz vardı Ekrem adında. Bir gün "Bu adamın yanına gitmeyeceksiniz" diye bizi uyardı. Biz bunun üzerine bu adamın yanına hiç gitmedik. Ama Ozan adında bir arkadaşımız vardı, Ekrem ağabeyimizi dinlemedi adamın yanına gitti, konuşmaya ve görüşmeye devam etti. Biz tren tayfası ise söz dinledik. Bu durum yaklaşık 1,5 sene sürdü. Meğer Yusuf Atılgan adını taşıyan bu adam

bir yazarmış ve “mecebûri ikâmet” cezası almış. Üstelik doğduğu yer de Hacı Rahmanlı imiş. Tabii yıllar sonra bu yazarın *Anayurt Otel*i ve *Aylak Adam* gibi kitapların sâhibi olan yazar olduğunu anladım.

Mehmet Nuri Yardım: *Peki daha sonra bu yazarın eserlerini merak edip okudunuz mu?*

Kemal Y. Aren: Hayır hiç okumadım, demek ki çocukluk yıllarında yapılan o telkinler neticesinde Yusuf Atılgan’ı hiç okumadım, okumak istemedim. Bu da çocukken yapılan telkinlerin ne kadar tesirli olduğunu gösteriyor.

Mehmet Nuri Yardım: *Biraz da okuma dünyânıza geçsek. Edebiyat dünyâsıyla ilk temâsınız ne zaman kuruldu ve nasıl oldu?*

Kemal Y. Aren: Sokak kitapçılarından değiştirme yoluyla Hazreti Ali kitapları serisi okudum. Hatta onu babam “Evlâdım bunları okumasan iyi olur, bunlar Acem uydurması...” derdi. Ama çok heyecanlıydılar. Çünkü çok güzel yazılmışlardı. *Kan Kalesi* gibi isimler taşırdı, ama babam ve annem hiç mâni olmadılar. Bunlarla ilk okumalarım başladı. Akhisar’da kirâlık kitap veren kitapçılar vardı. Onlardan kitap kirâlar okurduk. Geceliği bir kuruştı. Keşke bugün de böyle bir tatbikat olsa.

İlk okul 4. ve 5. sınıflarda okuma devrem başladı. Bunun başlangıç şekli de şöyle oldu: İlkokul öğretmenimiz o zaman çıkan çocuk dergilerini sınıflarda tanıtır ve abone olmak isteyenleri kaydederdi. O dergilerden iki tânesi aklımda şimdi. Biri *Türk Çocuğu*, diğeri de *Çocuk* ismini taşıyordu. Bu dergilerde Dede Korkut Hikâyeleri, masallar, hamâsî şiirler önümüze çıktığı zaman ben o dergilerden hoşlanmaya başladım. Sonra başka dergilerin de çıktığını öğretmenimiz söyledi, “Onları da Halkevi Kütüphânesi’nden bulabilirsiniz.” dedi. İlk defa işte o zaman bir kütüphâne kavramını duydum. Hemen devam etmeye başladım. Ak saçlı bir memuru vardı. Çocuk psikolojisinden anlayan, çocukları hoş tutan bir adamcağızdı. Biz birkaç kafadar orada *Doğan Kardeş* dergisiyle ve şu anda isimlerini hatırlayamadığım başka dergilerle tanıştık. Bu arada kütüphâne memuru çocuk kitapları bulup bulup bize veriyor, önümüze koyuyordu. Jul Verne’leri, Ömer Seyfettin’i ben orada okudum. Hatta hiç

unutamam bir hayli hacimli bir kitap vardı. 500 sayfalık filan. Adı *Çırak Uçman*'dı. "Yardımcı Pilot" anlamında. Aman o kitabı büyük bir zevkle okuduğumu hatırlıyorum. Daha sonra ortaokul sıralarında Mişel Zevako'nun *Pardayanlar* dizisini Reşat Nuri'nin kitaplarını okudum. Kerime Nâdir, Muazzez Tahsin gibi yazarları da ortaokul yıllarında okudum. Gerçek edebiyat dünyâsını lisede İbrâhim beyin işâretiyle tanıdım.

Mehmet Nuri Yardım: *Eğitim hayâtınızda sizi üzen bir hâdise oldu mu?*

Kemal Y. Aren: Evet oldu. Ortaokul ikinci sınıfta okurken Türkçe hocamız hastalandı, yerine adını vermek istemediğim bir başka öğretmen dersimize geldi. Ressamdı, kısa boylu ve pala bıyıklıydı. Korku telkin eden bir görünüşü vardı. Öğrencileri döverdi. Tokatları kiloluk, yarım kiloluk ve 250 gramlıktı. Kiloluk tokadı yiyen mutlaka yere kapaklanırdı. Bize Victor Hugo'nun *Ruy Blas* isimli eserini okuma mecbûriyeti koydu. Bu eserin özelliği üst seviyede devleti tenkit etme anlayışı taşıyordu. Türkçeye manzum olarak tercüme edilmişti. Anlaşılması zordu. Ama hoca ortaokul ikinci sınıf öğrencisinin bunu anlamasını istiyordu. Ödev verdi, okumakta çok zorluk çektim, günler boyu ağladım. Babam hâlime acıdı, tanıdığı birisine yaptırdı ödevi. O adam kitabı özetledi ve beni büyük bir zahmetten kurtardı ama iki yıl boyunca bu yüzden kitap okuyamadım.

Mehmet Nuri Yardım: *Çocukken kitap okumaya başladığınızda, edebiyatla ilgilendiğiniz sıralarda âilenizin, yakınlarınızın tavırları ne oldu, nasıl karşıladılar. İlgisiz mi kaldılar, yoksa sizi teşvik mi ettiler?*

Kemal Y. Aren: Annem babam tahsilli insanlar değillerdi, âile kültürüyle yetişmişlerdi, ama irfan sâhibiydiler, Allah ikisine de rahmet eylesin, okumama mâni olmadılar.

Mehmet Nuri Yardım: *İlk aldığımız telif ücretini hatırlıyor musunuz? Bu para ne zaman ve kimin tarafından verildi, hangi çalışmanızın karşılığıydı?*

Kemal Y. Aren: İlk telif ücretini Diyânet'ten aldım. *Diyânet* dergisinde bir yazım çıkmıştı. 1958 yıllarıydı. Adı "Hasta"ydı. Diyânet

daha sonra dergide yayımlanan hikâyeleri kitaplaştırdı. İnce küçük kitaplar yaptı. O para benim için çok kıymetliydi. O parayı uzun zaman sakladım. Başka bir cepte saklıyordum. Hayri Bilecik'in "Kınalı Mehmet" isimli hikâyesi de aynı şekilde o seride kitaplaştı. Ve çok beğenildi. *Kınalı Mehmet* daha sonra bir çok yerde yayımlandı.

Mehmet Nuri Yardım: *Hocam biraz da umûmî konulara girsek. Zâtûâliniz İstanbul'a geldikten sonra bir ilim, irfan ve medeniyet muhîtime girdiğiniz. Mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin çevresinde bulundunuz. Bize Ayverdi âilesini ve özellikle Sâmîha Ayverdi'yi anlatır mısınız? Ne zaman ve nasıl tanıştınız. İlk intibâlarınız ne oldu?*

Kemal Y. Aren: Sâmîha Ayverdi adını ilk olarak Nâzik Hanım'dan duydum. 1953'teydi zannediyorum, Nâzik Hanım bir gün sınıfa Sâmîha Ayverdi'nin *İstanbul Geceleri*'ni getirdi. Oradan bir bölüm okudu. Kitabı çok sevdim. "İnşallah ileride okurum" diye kendi kendime karar verdim ama Sâmîha Hanımın diğer eserleriyle hemen tanışmadım, fakat o ismi hâfızama yerleştirdim. İstanbul'a geldikten yaklaşık 1,5 yıl sonra Özcan Ergiydiren beni Sâmîha Hanıma götürdü. Özcan'la lise üçten itibaren sınıf arkadaşınız ve hemşehriyiz. Tarih 11 Ocak 1957... Fâtih'te şimdi müze olan evine gittik. Orada ağabeyi Ekrem Hakkı Beyle oturuyordu.

Mehmet Nuri Yardım: *Ayverdi âilesinin dışında Nihad Sâmî Banarlı, Safiye Erol, Sofi Huri ve Nezihe Araz'ı da tanıdınız mı? Onlarla alâkalı hatıralarınız var mı?*

Kemal Y. Aren: Nihad Sâmî Bey'i daha sonraki yıllarda aynı yerde, Sâmîha Hanımın evinde tanıdım. Onlar *Mesnevi* çalışması yapıyorlardı. Sofi Huri Hanımı da orada tanıdım, Safiye Erol'u, Nezihe Araz'ı da orada tanıdım. Biz de zaman zaman o sohbetlerin kıyısından köşesinden kulak misâfiri olduk. Arasına dışarı çıktıklarında bilgi sâhibi olurduk. Bunlar arasında Nihad Sâmî Bey dikkat çekiciydi, son derece nâzik ve kibar bir insandı. Devamlı fötr şapkasıyla gelirdi eve. Sofi Hanım cana yakın tatlı bir insan, ama hafif şive kaçıklığı vardı, çünkü Rum olduğu için o şiveyi değiştirememişti. Tatlı, peltek bir telaffuzu vardı. Amerikan Bord Neşriyatı Müdürüydü. Çocuklar için yaptığı tercümeleler çok güzeldi. Diyânet,

çocuk kitaplarını âdeta oradan almıştı, aynı mizanpaj ve aynı ebatta çıkıyordu Diyanet çocuk kitapları da. Safiye Erol hakkında fazla bir bilgim olmadı. Ama Nihad Sâmi Bey'in Askeri Tıbbiye'de bir konferans vermesini istemiştım. Askeri Tıbbiye'de bir edebiyat kulübü kurulmuştu. Ben orada âzâ idim. Geldi ve Nâmık Kemal hakkında bir konuşma yaptı. Ben ilk defa Nâmık Kemal'i büyük bir edebiyatçının ağzından dinlemek şansına sâhip oldum. O zamâna kadar ben Nâmık Kemal'i tanıımıyordum. "Hürriyet Kasîdesi"ni enfes bir okuyuşla ilk defa ondan dinledim, hayran oldum. Nezihe Araz'la daha sık temâsımız oldu. Sâmiha Hanıma hep gelir giderdi, o zaman böyle tanınan bir yazar değildi, *Havadis* gazetesinde yazıyordu, bâzı kitapları çıkmaya başlamıştı. *Hazreti Muhammed*, *Hazreti Muhammed'in Köyünde*, *Hazreti Muhammed'in Torunları...* Fakat bu eserler önce *Havadis* gazetesinde yayımlanıyor, ondan sonra kitaplaş-yordu.

Mehmet Nuri Yardım: *Siz Türk edebiyâtını çok iyi bilen, mühim yazarlar hakkında ciddî değerlendirmeleri olan bir edebiyat hocasıdır. Edebiyâta meraklı gençlere, özellikle yazı yazmaya meraklı olanlara tavsiye edeceğiniz belli başlı şâirler, hikâyeciler ve romancılar kimlerdir? Tabiâ yaşayanlar da dâhil...*

Kemal Y. Aren: Dünya edebiyatından klasikleri mutlaka tavsiye ederim. Ayn Rand, benim hayran olduğum Amerikalı bir yazar. Beğendiklerimi söyleyebilirim. Şâir olarak Yahyâ Kemal, Necip Fâzıl Kısakürek, Ârif Nihad Asya, Âsaf Hâlet Çelebi, Fâruk Nâfiz Çamlıbel, Yavuz Bülent Bâkiler'i çok beğenirim. Yerli romancı ve hikâyecilerden Sait Fâik Abasıyanık, Haldun Taner, Ömer Seyfeddin, Mustafa Kutlu hikâyeci olarak romancılardan da Sâmiha Ayverdi, Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra beğendiğim romancılar bunlar...

Mehmet Nuri Yardım: *Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın neşrettiği Kubbealtı Akademi Mecmuası yazarlarındansınız. Özelde bu mecmua, genelde de edebiyat dergileri hakkında bir değerlendirmenizi istirham ediyoruz. Lütfeder misiniz?*

Kemal Y. Aren: Türkiye'de ciddî dergicilik maalesef gelişmiyor. Ancak bir dernek veya bir kuruluş bir kuvvetli sponsor bulunursa

bir müddet yayın hayatında kalabiliyor dergiler. Ama magazin dergiciliği spor dergiciliği çok revaç bulan şeyler...

Mehmet Nuri Yardım: *Yıllardan beri Kubbealtı Kitabevi'ne gelen okuyucularla, edebiyat meraklılarıyla görüşüyor, sohbetler ediyorsunuz. Bize genel kanaatinizi söyler misiniz lütfen. Toplumumuz, gençlerimiz ilme, irfâna, edebiyâta yakınlık duymaya başladı mı, bu oran giderek artıyor mu? Vaziyeti nasıl görüyorsunuz?*

Kemal Y. Aren: Bir gün bir hanımefendi geldi. Kapıda Yahyâ Kemal'in adını görmüş, bana "Beyefendi bu Yahyâ Kemal Beyatlı kimdir?" diye sordu. Ben şaşırdım tabii. Mesleğini sordum. Meğer sınıf öğretmeni imiş. Çok üzüldüm. Kültürsüzlük toplumumuzun en büyük hastalığı ne yazık ki. Ve ancak okuyarak bu hastalıktan kurtulabiliriz.

Osmanlı ve Mûsikî*

Prof. Dr. Alâeddin Yavaşça**

G enel bir görüşle Osmanlı'da mûsikî, kurulduğu 1299 yılından XVII. yüzyıla kadar, beylikten devlete geçiş, kuruluş çabaları, birbirini izleyen akınlar ve fetihlerden dolayı, sanatın her dalında özgün eserler vermeye imkân bulamamıştır. Bu yüzden bir Kayı Aşireti olarak ve Selçuklu'nun bir Uç Beyliği niteliğindeki özellikleri ile, tâbi olduğu Selçuklu Devleti'nin etkisi altında kalmıştır.

Konumuz olan mûsikîde de, II. Murad, II. Mehmed, II. Bâyezid devirlerinde bâzı kıpırdamalara rağmen, büyük seferlerin de gereği olarak Selçuklulardan intikal eden "Mehter Mûsikîsi" önemini korumuştur. II. Murad'dan itibâren, Bağdat'ın başkent olduğu Türk kökenli Celâyir Devleti'nde Merâgalı Abdülkâdir ile sembolleşmiş, oldukça gelişmiş bir mûsikî kaynağı ile bağlantı kurulmaya başlanmış ve XIII. yüzyılda yaşamış Türk mûsikîsi bilgini Safiyüddin Abd'ül Mü'min Urmevi'nin ortaya koyduğu Türk mûsikîsi nazariyatının esasları ile ses sistemi konusundaki fikirleri, peyderpey XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı'ya ulaşmaya başlamış, bir yandan Safiyüddin'in bilgisinden doğan, Merâgî'nin de besteleriyle oluşan sanat kıvılcımı, Osmanlı'daki mûsikî yeteneğini ve zevkini XV. ve XVI. yüzyıllarda ateşlemeye yetmiş, bu sâhadaki gelişmeler, XVII. yüzyıldaki şahlanması hazırlayan bir geçiş devresi olmuştur. Bu girişle, Osmanlı'nın kuruluşu olarak kabul edeceğimiz 1299 yılından, son bulduğu 1922 yılına kadar geçirdiği devreleri, hükümlen olan pâdişahların hüküm sürdükleri târihleri esas alarak incelemeye tâbi

* 12 Ocak 2008'de "Gençlerle Sohbet" toplantısı, Kubbealtı Vakfı.

** İTÜ Türk Mûsikîsi Konservatuvarı.

tutacağız. Esas konuya girmezden evvel, Osmanlı'da mûsikînin kaynağı olan Enderûn hakkında kısaltılmış bilgiler vermekte yarar görüyorum.

Osman Gâzi, Orhan Gâzi, Murad Hüdâvendigâr, Yıldırım Bâyezid ve Sultan Çelebi Mehmed'le geçen 1299'dan 1421'e kadar süren I. Devrede, Murad Hüdâvendigâr zamânında Edirne'de Eski Saray bünyesinde Enderûn Okulu'nun 3 sınıflı ilk nüvesi kuruluyor.

1. Sınıf - Seferli Koğuşu
2. Sınıf - Kiler Koğuşu
3. Sınıf - Hazîne Koğuşu

isimlerini alıyor. Okutulan dersler: Kur'an, İLM-i hal, tecvîd, Akâid, mesâil-i dînîye'den oluşuyor.

Murad hüdâvendigâr'ın kurduğu bu okul, gelişim devrelerinde şu aşamaları geçirdi:

Öncelikle belirttiğimiz üç koğuş, hazırlık sınıflarıdır. Bunların üstündeki Has Oda, ihtisas sınıfı sayılmaktadır. Bir de Enderun-ı Hümâyun teşkilâtı vardır ki, 7 odayı içeriyor.

1. Küçük Oda: "Burada yetişenler, pâdişâhın ve Saray'ın çeşitli hizmetlerinde görevlendiriliyorlar"
2. Büyük Oda: "Küçük odadakilerin üstünde görevlendiriliyorlar."
3. Doğancı Odası: Bu odanın en kıdemsizi bile subay derecesinde idi. Bu oda 1675'te kaldırıldı."
4. Seferli Odası: "1635'de IV. Murad tarafından geliştirildi ve önemli kısmı mûsikîye ayrıldı."
5. Kiler Odası: "Pâdişâhın gıdâ düzeni için yetiştirilirdi."
6. Hazîne Odası: "Devlet hazînesi sayılan Enderun hazînelerini korumak, Saray atölyelerine bakmak gibi büyük sorumluluk taşıyan görev için yetiştirilirdi."
7. Has Oda: "En yüksek teşkilât, en üst görevler için eğitilirdi."¹³

Bu son derece yarar taşıyan ve devlete büyük hizmetler veren

---

¹³ Meydan Larousse, Cilt: 4, S: 248, Yıl: 1971.

târihi değerdeki devlet adamlarının yetişmesini sağlayan okul, 1826'da, Yenięeri Ocağı'yla birlikte kapatılmıştır.

Osmanlı'da Türk mûsikîsinin geęirdięi evreler:

I. Devre: (Oluřum Devresi 1299-1421)

1. Osman Gâzi (1299 - 1326)
2. Orhan Gâzi (1326 - 1359)
3. I. Murad (1359 - 1389)
4. Yıldırım Bâyezid (1389 - 1403)
5. Sultan Çelebi Mehmed (1413- 1421)

İlk devreyi teşkil eden bu beş hükümdar zamânında, fâsılasız devam eden içteki kurumlaşma, dışa doğru seferler, akınlar, fetihler kültür ve güzel sanatlarda atılıma imkân vermemiş, Ahîlik teşkilâtının hâkimiyetinde an'anelerin devâmı, mûsikîde de Selçuklular'dan intikal eden Mehter'in devâmı, bu devrede yetişmiş olan *Mevlid* yazarı Süleyman Çelebi'nin mevcûdiyeti, Bektâřilik, Halvetîlik ve kollarının, Eřreflięin tarikat olarak yürürlükte bulunması, dolayısıyla zikir ve zâkirbaşılık müessesesinin var olması, müezzinlik, hâfızlık ve bunlara bağlı olarak Kur'ân-ı Kerîm tilâveti ilminin mevcut bulunması, tekke, dergâh ve câmi mûsikîsinin varlığına delâlet eder.

(Devam edecek)

Batı ve Türkler

Zeki Önsöz

Batı, son iki yüz yıldır modernleşme çabalarında yüzümüzü çevirdiğimiz, ama bir türlü içine alınmadığımız dünyadır. Batı ve Türklerin ilişkisi daha gerilere gitse de; biz önce, batıya yöneldiğimiz döneme bakalım.

Türkler, 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat fermanları ile batılılaşma yolunda ilk resmî adımlarını attı. Bu fermanları Türklere dikte eden batı, kendine yarayan bu açılımlardan sonra gizli-açık baskılarla, Müslüman ve Türk olmayan unsurlarla el ele vererek Osmanlı İmparatorluğu'nu yağmalamaya, bölmeye ve yıkmaya çalıştı. Bundan daha acısı, bütün suçu kendimizde bulan Türk aydınları, Ziyâ Paşa gibi;

*Diyâr-ı Küfrü gezdim, beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâmı, bütün virâneler gördüm*

diyerek batının üstünlüğünü kabul ediyordu.

Sonunda, Osmanlı İmparatorluğu batının darbeleri ile çöktü. Türk Kurtuluş Savaşı, bu yıkıntı içinde, az kalsın Türkiye de elimizden giderken Atatürk'ün önderliğinde batıya karşı verildi ve kazanıldı. Bir çelişki gibi görülse de, Türkiye kendisine çizdiği çağdaşlaşma yolunda medeniyeti temsil ettiğine inandığı batıdan ayrılmadı. Türkiye dış politika ekseninde ve iç siyâsette model olarak batıyı seçti.

Türkiye, bu hedef doğrultusunda, bütün batı kurumlarında bulunmaya gayret etti. 8 Eylül 1952 yılında batı ittifâkı Nato'ya girdikten sonra, 31 Temmuz 1959'da, o zamanki adıyla Ortak Pazar'a yâni Avrupa Birliği'ne başvurdu. Türkiye ile ortaklık antlaşması, 1 Ara-

lık 1964'de yürürlüğe girdi. Türkiye o târihten bugüne AB kapısında beklerken, eski Demirperde ülkeleri hemen AB'ye alındı. Ermeni meselesi, Lozan antlaşması ile 24 Temmuz 1923'de karâra bağlanmasına rağmen, bu antlaşmada imzâsı bulunan bâzı batı ülkeleri, arkasından başka isteklerin geleceği belli olan, Türklerin 1915 yılında Ermeni soykırımı yaptığını parmak hesabı ile parlamentolarında kabul etti. 1970'li yıllardan itibaren Asala örgütü art arda batı başkentlerinde 42 diplomatımızı şehit ederken, batı ülkelerinden ses çıkmadı. Batı ülkeleri Ermenistan sınırımızın açılması için Türkiye'ye baskı yaparken, Azerbaycan toprağı Karabağ'ı işgal eden ve katliam yapan Emenistan'a yaptırım uygulamadı. Başta Amerika olmak üzere batı ülkeleri İstanbul'da Ruhban okulunun açılmasını ve Patrikliğin İstanbulda aynı Vatikan gibi bir devlet olmasını ve patriğin devlet başkanı olmasını isterken, Avrupa Birliği patriği Brüksel'de devlet başkanı olarak karşıladı.

A.Öcalan, batı ülkelerinin terör örgütü PKK'yı her bakımdan desteklediğini İmralı'daki mahkemesinde açıkladı. İncirlik'ten kalkan Çekiç Güc'e âit uçakların PKK'ya yardım malzemeleri attığı ve Nato'ya âit bir tırda PKK'ya gönderilen silâhların bulunduğu ortaya çıktı. PKK Amerika'nın desteğinde Kürdistan Ulusal Kongresi'ni Ocak 2002'de Brüksel'de düzenledi. Avrupa ülkeleri PKK'ya serbestçe çalışma imkânı sağladı. Kuzey Irak'taki Kürt bölgesini âdeta bağımsız bir devlet hâline getiren batılı devletler oldu.

Eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, *Milliyet* gazetesine 1 Mayıs 1995'de "Batı Sevr'i istiyor" dedi.

Yalnız birkaçını sıraladığımız batının bu uygulamalarının dostluğa, müttefikliğe uymadığı ortada. Bu örnekleri verirken, batı düşmanlığı yapma gibi bir niyetim yok. Elbette her ülke önce kendi çıkarlarını düşünür. Önemli olan, batı karşısında süren bu ezikliğin, aşağılık duygusunun giderilmesidir. Gerek batı ülkelerindeki insanların Türklere bakışı, gerekse batı medyasında Türklerin imajı olumlu değil. Batı Türkleri neden sevmiyor? Bunların sebepleri, batı ve Türklerin ilk karşılaşmalarına kadar gitmektedir. Bu târihî olayın bilinmesi sorumluyu açıklayacaktır.

Türklerin batı ile ilk karşılaşması

Batı, Türklerin farkına ilk defa 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra vardı. Çünkü, kabına sığmayan enerjik Oğuz Türkleri, bu savaştan on yıl sonra Marmara kıyılarına ulaştı ve İznik'i başkent yaparak Türkiye Devleti'ni kurdu. Avrupa'nın en büyük devleti Bizans'ın, Türklerin eline geçmesi zaman meselesi idi. Bu durum Avrupa'yı dehşet içinde bıraktı. Zira Avrupalılar, Bizans'tan sonra sıranın kendilerine geleceğini, tek başına bir Avrupa devletinin Türklerin Avrupa'ya çıkmasını engelleyemeyeceğini biliyorlardı. Batı, Türkleri tehdit olarak algıladı. Bu nedenle; bütün Avrupa biraraya gelerek, Türklerin bir Avrupa devleti olmasını engellemek, Anadolu, Suriye ve Filistin'den atmak için güçlerini birleştirdi. Türkler üzerine yapılacak bu seferlere "Haçlı Seferleri" adı verildi.

Haçlı Seferleri

Haçlı Seferleri'nin birinci sebebi; Türkiye'nin bir Avrupa devleti olmasını önlemektir. İkinci sebep ise; Avrupa'nın o yıllarda İslâm dünyasına göre fakirliği ve her alanda geri kalmışlığı idi.

Kasım 1095'de Fransa'nın Clermont şehrinde toplanan kilise ve devlet adamları kurultayında Papa II. Urban; "Türkler, Küçük Asya'dan (Anadolu) ve Kudüs'ten atılmalıdır! Tanrı Haçlı Seferi istiyor!" diyerek kararını açıkladı. Papanın kışkırtması ile Kudüs'ü Müslümanlar'dan alıp Cennet'e kavuşmak ve zengin doğu ülkelerini yağmalamak üzere, fanatik ve câhil Hıristiyan kitleleri 1096 yılının başlarında yollara düştü. Sultan Kılıçarslan, Eylül 1096'da İznik'i almak için gelen yüzbin kişilik bu ilk sefil kâfileyi darmadağın etti. Fakat bu sürünün arkasından Avrupa'nın en ünlü komutan ve şövalyelerinden oluşan altı yüz bin kişilik bir ordu geliyordu. Bu ordunun başında Gottfried von Baillon vardı. 1097 Mayıs'ında Haçlılar Türkiye'nin başkenti İznik'i kuşattı. Bu sırada Sultan Kılıçarslan Malatya önlerinde idi. Ordusu ile hemen İznik'e koştu. Türkler ve Haçlılar arasında İznik kalesi önünde geçen savaşta her iki tarafta ağır kayıplar verdi. Sultan Kılıçarslan, kendi ordusundan sayıca kat kat üstün olan düşman ordusu karşısında geri çekildi. Haçlılar Ana-

dolu'da herşeyi yakıp yıkarak, yağmalayarak, insanları vahşice öldürerek ilerledi. Haçlılar kuyruklu, boynuzlu şeytanlar diye propaganda edilen Türklerin vatanlarını savunan uzun saçlı, güzel, cesur ve erdemli insanlar olduğunu gördü.¹⁴ Sultan Kılıçarslan, Haziran 1097'de Eskişehir yakınlarında Haçlıları yeniden karşıladı. Haçlılara ağır kayıplar verdiren Sultan Kılıçarslan düşmanını yok edemeyeceğini anlayınca geri çekildi. Bundan sonra Türklerle Haçlılar arasında Anadolu yaylasında amansız bir gerilla harbi başladı. Bu şekilde yapılan savaşlarla Haçlı Ordusu Anadolu'yu terkedip, Antakya'yı kuşattığı vakit sayıları yüz bine inmişti. Sultan Kılıçarslan, Anadolu'da gerilla savaşı ile yarım milyon Haçlı'yı yok etmiş, bu arada Bizans'la da savaşmasına rağmen Türk Devleti'nin yıkılmasını önlemişti.

Haçlılar, Ekim 1097'de Antakya'yı kuşattı. Antakya, Türkiye Devleti'ne değil, Büyük Türk Hakanlığı'na bağlı idi ve kale kumandanı Yağıbasan Bey'di. 9 aydan fazla süren kuşatmada Antakya önündeki Haçlıların öldürdükleri Türkleri yediklerini, vahşi ve barbar bir sürü olduklarını kendi târihçilerinden de öğreniyoruz.¹⁵ Şehir, Haziran 1098'de kaledeki bir Ermeni'nin yardımı ile Haçlıların eline geçti. Haçlılar Antakya'da kudurmuşçasına bütün Müslümanları öldürdüler. Antakya'dan sonra Maara şehrinde aynı vahşet tekrarlandı. Batılı Haçlı sürüleri târihe "Antakya ve Maara Yamyamları" olarak geçti.

Haçlılar yola çıktıktan 3 yıl sonra, Temmuz 1099'da Kudüs'ü ele geçirdi ve Müslüman-Yahûdi 70.000 insanı öldürdü. Kudüs bu sırada Fâtımîlerin elinde idi. Türklere barbar diyen batılılar; Kudüs'te câmilere sığınmış kadın ve çocukları kesen, kanlarını dereler gibi akıtan, bu zaferlerini(!) övünerek Papa'ya yazan Gottfried von Baillon'u hâlâ kahraman görüyor. Baillon'un eli kılıçlı heykeli Brüksel'de Kral Sarayı önündeki meydanda ve birçok Avrupa şehrinde dikili duruyor.

---

¹⁴ Kronikçi Fulcher von Chartres ve Gesta bunu hayretle yazıyor.

¹⁵ F.Funck Brentono'nun Antakya Destanı.

Haçlılar, Kudüs ve Doğu Akdeniz kıyı şehirlerinde krallıklar kurdular. Türkler iki yüzyıl boyunca Avrupalıları buradan çıkarmaya ve Anadolu'yu Türk yönetiminde birleştirmeye çalıştı. 1101 yılında Haçlı orduları Anadolu'ya girdi. Merzifon ve Konya Ereğlisi'nde bu ordular Sultan Kılıçarslan ve Danişmendliler tarafından yok edildi.

2. Haçlı Seferi'ne Almanya İmparatoru III. Conrad ve Fransa Kralı VII. Louis katıldı. Sultan Mes'ut, Ekim 1147'de Eskişehir yakınlarında Konrad'ın Haçlı kuvvetlerini yok etti. İmparator canını zor kurtardı. Conrad, Fransa Kralı Louis'in 150.000 kişilik ordusu ile birleşse de Türkler Haçlıları Toroslar'a çekerek ağır kayıplar verdi. Geriye kalan aç ve sefil Haçlı askerlerine Türkler yiyecek verdi. Daha sonra bunlar da Antalya'dan temin edilen gemilere binerek Suriye'ye geçti.

Salâhaddin Eyyubî'nin 1198'de Kudüs'ü fethetmesi üzerine 3. Haçlı Seferi'ne Almanya İmparatoru Friedrich Barborossa, İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard ve Fransa Kralı Philippe-Auguste katıldı. Almanya İmparatoru Konya'yı kuşattı ise de alamadı. Büyük kayıplar veren Barborossa, Göksu nehrini geçerken öldü.

4. Haçlı Seferi'nde Haçlılar, Bizans'ın başkenti Konstantinopol'i (İstanbul) işgal edip, şehri yağmaladılar. Kendi dindaşlarını öldürdüler. Kıymetli eserleri yağmalayıp Avrupa'ya getirdiler. Burada 1204'den 1261'e kadar süren bir Latin krallığı kurdular. Haçlıların bütün seferlerinde yolları üzerindeki Yahûdileri ve diğer Hıristiyan mezhebi mensuplarını öldürmeleri ve mallarını yağmalamaları Haçlı Seferleri'nin öncelikle çapulculuk için yapıldığını ortaya koyar.

1095 yılında başlayıp 1272 yılına kadar süren 8 Haçlı seferi yapıldı ise de, birincisi hâriç diğerleri başarılı olmadı.

Haçlı seferleri, daha sonraki yüzyıllarda İslam dünyasının kılıcı ve kalkanı olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı defâlarca düzenlendi.

Türkler, Türkiye topraklarında 939 yıldır Ehl-i Salîb'e yâni Haçlılara karşı, bir âziler ordusu hâlinde savaşmış ve şehitler ordusu hâlinde ölümlerini, "Bu vatan ya bizim, ya kimsenin!" dedi.

Haçlı Seferleri'nin sonuçları:

1- Haçlılar, Türkleri Anadolu'dan atamadılar. İslâm'ın batıya doğru ilerlemesini durduramadılar.

Türkler vatanlarını büyük bir cesâret ve îmanla savundular. Birbirinden kahraman Selçuklu sultanları kalabalık Haçlı sürüleri karşısında ümit ve azimlerini kaybetmediler. Vatanı kurtarmak için insan üstü bir gayretle çalıştılar. Sultan 1.Kılıçarslan, Sultan Mes'ut, Sultan 2.Kılıçarslan en zor şartlar altında dahi bir an tereddüte düşmedi.

Daha 20 yaşlarında olan Sultan Kılıçarslan, Eskişehir'de yarım milyon haçlıyı birarada görünce dehşet içinde kalan kumandanlarına şöyle demişti; *"Gördüğünüz gibi göz alabildiğine dağlar, tepeler, ovalar, vâdiler, düşman sürüleriyle dolmuş. Fakat ordumuzu bu sürünün elinden kurtaracağız. Sözlerimi iyi dinler ve bana inanırsanız, yurdumuzu da kurtarırız."* İşte bu büyük irâde kuvveti ve îman vatanı kurtarmıştır.

2- Türkler Anadolu'da yalnız Haçlıları durdurmakla kalmamış, İslam dünyâsını da kurtarmıştır. Türkler, Anadolu'da Haçlıları karşılayıp savaşarak, Kudüs ve civârındaki kaleleri ve doğu Akdeniz kıyısını ele geçiren haçlıların yardım almasını, ilerlemesini engelledi, onların sonlarını hazırladı. Türkler böylece hem kendi vatanlarını, hem de İslâm dünyâsını haçlılara karşı göğüslerini siper ederek korudular. Doğu Akdeniz sâhil şeridindeki Haçlı krallıkları da Türklerin mücâdelesini ile iki yüz yıllık yerleşmeden sonra köklerinden koparıldı. Haçlı seferleri, târihin akışını bir müddet durdursa da, Türklerin 1453'de İstanbul'u fethetmesini engelleyemedi.

3- Türkleri tehdit gören Katolik kilisesinin başı Papa'nın önyak olduğu Haçlı seferleri ile bütün dünyâda olumsuz bir Türk imajının yaratılması başlatılmıştır. Ünlü hıristiyan ressam, bu amaçla yüzlerce eser yaptı. Kitaplar yazıldı. Örnek iki olayı hatırlatalım; Papa Urban, Clermont'taki kurultayda Haçlı seferlerine gerekçe olarak Türklerin -kutsal yerlere Hıristiyan hacıları sokmadığını söylüyordu. Günümüzde Prof. Praver bunun doğru olmadığını Milger'in *Haçlı Seferleri* eserinde anlatıyor. Sultan Kılıçarslan'ın Haçlılarla

çarpışırken bile, Hıristiyan tebasına son derece şefkatle davrandığını, dîni hayatlarına karışmadığını o zaman yaşamış Bizans ve Arap târihçilerin eserlerinden öğreniyoruz. Bu gerçeklere rağmen, bütün dünyâda bugüne kadar gelen olumsuz Türk imajının temeli bu yalan propaganda kampanyası ile Haçlı Seferleri öncesinde ve sırasında atılmıştır.

4- Haçlı seferlerinin uzun yıllar sürmesi ve Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmelerindeki en büyük neden, İslâm dünyâsındaki ülkelerde başa geçme hırsı ile yapılan iktidar mücâdeleleridir. Hânedan üyelerinin taht için yaptıkları mücâdeleler Selçukluları ve diğer İslâm devletlerini Haçlılar karşısında zayıflatmıştır. İslâm dünyâsında monarşi ile yönetilen toplumlarda iktidar gücü bir kişi üzerinde toplanmakta, bu kişinin ölümünden sonra iç savaş başlamakta idi. Dün olduğu gibi, günümüzdeki İslâm toplumlarında da bu sakat yapı devam etmektedir. Çok partili demokratik sistemle yönetilen tek İslâm toplumu olan Türkiye'de bile, seçimlerde tek başına iktidâra gelen parti, iktidârı denetleyecek anayasal kurumlarla çatışmakta, iktidar gücünü tek elde toplamak istemektedir. Batıda ise kralın yetkileri veya iktidârın gücü kilise, asiller, burjuva vb. başka kurumlarla bölüşülmekte veya denetlenmektedir. Batıda her kurum kendi sınırını bilmekte, diğerleri ile uzlaşmaktadır.

5) Haçlı seferleri döneminde İslâm dünyâsı, yeryüzünün en gelişmiş medeniyetini temsil etmekte idi. Batılılar Haçlı Seferleri sırasında tıp, astronomi, kimya, coğrafya, matematik, mîmârî alanlarındaki bilgilerini İslâm dünyâsından öğrenmişler, taklit etmişler, sonra onları aşmışlardır.¹⁶

6) Batı dünyâsı, İslâm dünyâsına karşı çapulculuk, yağmalama ve sömürgeleştirme felsefesine dayalı Haçlı seferlerine hiç bir zaman son vermemiştir. Arapların yardımı ile Osmanlıları püskürtüp, Aralık 1917'de Kudüs'e giren İngiliz kumandanı Genel Allanby

---

¹⁶ Avrupalıların İslam Dünyâsı'ndan öğrendikleri konusunda geniş bilgi için; Dr. Sigrid Hunke'nin *Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi* Almanca orijinal adı, *Allahs Sonne über dem Abendsland* ve Haydar Bammat'ın *İslâmiyet'in Mânevî ve Kültürel Değerleri* isimli iki önemli esere bakınız .

“Haçlı Seferleri şimdi bitmiştir” dedi. Bu cümle, batının İslâm dünyâsına karşı yüzyıllar boyu saldırı, yağmalama ve çapulculuk hedefi olduğunu ortaya koyar. Batı bununla da kalmamış, günümüzde Amerika Başkanı Bush’un 11 Eylül 2001 NewYork İkiz Kuleler terör saldırısından sonra “Bu terörizme karşı bir Haçlı Seferi olacak ve zaman alacaktır” demiş, 2001’de Afganistan, 2003’de Irak işgal edilmiştir. Irak’ın bütün zenginlikleri, müzelerine kadar yağmalanmıştır. İçinde Türkiye’nin de bulunduğu İslâm dünyâsı, bu işgaller nedeniyle, her iki ülke harâbe hâline gelirken, Irak’ta bir milyondan fazla insan öldürülürken sus pus olmuştur.

Batının yüzyıllar süren hedefi ve felsefesi belli “Haçlı Seferleri” yüzünden İslâm dünyâsı içine kapanmış ve savunmaya çekilmiştir. Dün de, bugün de, kendi içindeki gereksiz kavgalarla zaman kaybetmeye devam etmektedir. İslâm dünyâsı için modernlik bu durumda ötekileşmiştir. Kendi kimliği ile modernlik arasında sıkışıp kalan İslâm dünyâsı, bu duruma çözüm bulamamakta, bir türlü ileri hamleler yapamamakta ve kendi medeniyetini kuramamaktadır.

Sonuç

Batı târihi, mazlum halkların kan ve gözyaşı ile doludur. Sömürgeleştirilen, zenginlikleri yağmalanan Amerika, Afrika, Avustralya, Asya kıtaları ve yok edilen halklar Mayalar, Aztekler, Kızılderililer, Afrikalılar ve Asyalılar bunun örnekleridir. Haçlı Seferleri’nden bu yana batı ve Türkiye; zaman ve söylemler değişse de “Ehl-i Salîp ve Hilâl’in dünyâları olarak kalmıştır. Hilâl, batıda Müslüman Türk’ün, sembolüdür. Batı, medeniyetler ittifakı diye birşey kabul etmiyor. İslâmı ve onun peygamberini tanımayan Hıristiyan batının dinler arasında diyaloğu da düşünmeyeceği açıktır. Nitekim 800 yıllık Endülüs Emevi Devleti’ni yıkan Hıristiyanlar, burada bir tek Müslüman bırakmadılar. Bizans’ı yıkan Türkler ise Hıristiyanlara dinlerinde özgürlük tanıdılar.

Batı okul târih kitaplarında Türklerle ilgili 3 târihî olay ele alınır. Bunlar; Haçlı Seferleri, İstanbul’un alınışı ve Viyana’nın kuşatılmasıdır. Haçlı seferlerini başarısızlığa uğratan, Hıristiyan Bizans’ı

ortadan kaldırarak İstanbul'u alan, 14. yüzyıldan beri Balkanlar'da egemen olan, Avrupa'nın ortalarına kadar gelerek 1529 ve 1683'de Viyana'yı kuşatan Müslüman Türkler, yüzlerce yıl Hıristiyan Avrupalıların kâbusu oldu. Kendini dünyânın efendisi gören batıların Türklerde unutamadığı ve affedemediği budur. Bu yüzden batı, Türkleri sevmez. Bundan daha önemlisi, 18. asırdan itibaren batı karşısında gerileyen ve yenilen Türkler, batı gibi üstün olmak isterken, kendilerine saldıranın batı olduğunu unutup, bütün suçu kendilerinde bulup, herşeylerini inkâr ettiler ve kendilerine düşman oldular. Bu durum yenilgiden daha acı oldu. Çünkü Türkler kendilerine olan güveni kaybetti. Bu gidişe bir süre ara verilse de, bu kendine geliş uzun sürmedi.

Elbette dünyâdan izole olmak istemiyoruz. Batı ile ilişkilerimiz artarak devam etmeli. Dünyâdaki gelişmeleri günü gününe tâkip etmeli, çağdaş gelişmelere ayak uydurmalıyız.

Ancak, Türkler katılmak ve benzemek istedikleri, kendilerine gelmezlerse daha çok süreceğe benzeyen, aşağılanacakları, horlanacakları, yağmalanacakları ve bölünecekleri günümüz batı yolunda ya devam edecekler, ya da târih ve coğrafyalarının kendilerine yüklediği misyonla, geçmişte olduğu gibi kendi güçlü devletlerini geçmişlerinden yararlanarak mutlaka kuracaklardır.

Kaynakça:

- Amin Maalouf; *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, Telos Yay., İst. 1988
- Banu Avar; *Hangi Avrupa*, Remzi Kitapevi, 2008
- Brenda Ralph Lewis; *Die Kreuzzüge*, DJW, Hamburg, 1976
- Claude Cahen; *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, E Yay., İst. 1984
- Prof. Dr. Erdoğan Merçil; *Müslüman Türk Devletleri Târîhi*, T.T.K., Ankara, 1991
- Prof. Dr. Osman Turan; *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Ötüken, İstanbul, 2003
- Peter Milger; *Die Kreuzzüge, Krieg im Namen Gottes*, Bertelsmann, München, 1988
- Yılmaz Öztuna; *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken, İstanbul, 1977

Uygur On iki Makâmının Kültür Kaynağı ve Târihî Tesiri

Doç. Dr. Zeytune Tohti*

Uygur on iki makâmının kültür ve târihî önemi:

Dans, şarkı ve mûsikîden müteşekkil olan Uygur on iki makâmı, Uygurların topluca yaşadıkları bölgelerdeki çeşitli makamlardan oluşmaktadır. Mûsikîyi esas almakla beraber büyük çaptaki geleneksel sanat şekli ile kendine özgü bölge özellikleri barındırmaktadır. Uygurların yaşayış tarzı, millî özelliği, ahlak ve adâp anlayışı, toplum psikolojisinden ortaya çıkan millî melodi gibi özelliklere sâhip olan Uygur on iki makâmında zaman ve mekân iç içe olup, dâima birbirini tamamlamaktadır. İşte bu özellikler kendine özgü müzik şekilleri, seslendirmeler ve yine kendine özgü çalgılarla ile ifâde edilmektedir. Uygur şiirlerinin şarkılarla bestelenme şekli olan makamlar, ifâde ettiği anlamları geniş, içeriği zengin, çeşitli tonlarda cezbedici ve söyleyişi kolay olan klasik şiirler, gazeller, beyit ve koşuklardan oluşmakta ve canlılığını korumaktadır.

1) Uygur on iki makâmı uzun târihî gelişmenin mahsulüdür.

Uygur on iki makâmının târihi oldukça uzun olup, bu târih Uygurların târihi ile ortak gelişme göstermektedir. Şimdiki zaman Uygur dilindeki mânâsı ile bakıldığında Uygur on iki makâmında, akustik müzik, çalgısal müzik, bedîi edebiyat, tiyatro ve çeşitli dans türleri son derece güzel şekilde birbiri ile kaynaştırılmış hem lirik ve mistik bir tarzıdır.

Uygur halkının etnik grubuna giren kabîlelerin çok ve geniş topraklarda olmasından dolayı müzik kültürü de çok katmanlı ve

zengin kaynaklara sâhiptir. Öyle olmasına rağmen kendine has özellikleri ile diğer milletlerin dans ve mûsikîlerinden tamâmen farklıdır. Târihî kaynağından bakıldığında ise Uygur on iki makâmı, batı bölgesindeki Uygurların târihî klasik makâmı olan “Hodokulla Mûsikîsi”nde geçmektedir. Tang hânedanlığı devresine gelindiğinde ise Kumul gölgesinde Kumul makâmı ortaya çıkmıştır. Bunların dışında Kuça şehrindeki kırmızı bin ev, Kumtula’daki bin ev ve Turfan’daki nakışlı “Bezekli” bin evlerdeki duvarlara nakşedilen dans eden insan figürlerinin de şimdiki dans sanatımızla aynı olduğu görülmektedir. Bundan şunu söyleyebiliriz ki, Tang ve Han hânedanlığı döneminde şimdiki Uygur bölgesinde meydana gelmeye başlayan Uygur on iki makâmı, 9. ila 14. yüzyıllar arasında şekillenmeye başlayan Uygurların geleneksel târihî kültürü ile berâber şekillenmeye ve gelişmeye başlamıştır.

2) Çindeki reform ve sınır kapılarının dış ülkelere serbest açılmasından sonraki Uygur on iki makâmının, Doğu Türkistan kültürünü kalkındırmadaki rolü Çinde yapılan reform ve sınır kapılarının dış ülkelere serbest açılmasından sonra, devlet yönetimi ve özerk bölge halk yönetimi ülke sınırları içindeki bütün milletlerin kültür mîrâsının korunması ve geliştirilmesi için çok büyük katkılarda bulunmakla berâber özerk bölgemizde “Uygur Özerk bölgesinin gayri maddî kültür mîrâslarını araştırma ve geliştirme” adında özel bir merkez tesis etmiştir. Bu merkez, bölgedeki bütün milletlerin zengin ve çeşitli gayri maddî kültürlerinin korunması ve geliştirilmesinde, dolayısıyla insâniyet kültürünün çok çeşitliliğinin korunmasında önemli rol oynamıştır. Milletlerin kültür mîrâsının korunması ve onların geleneksel kültürlerine sâhip çıkılması, gelişmiş kültür ve toplumsal mânevî medeniyet kuruluşunu güçlendirmenin en önemli unsurlarındandır. Gelişmiş bir kültür, bir devletin daha da güçlenmesinin ve istikrârının esaslarındandır. Bir devletin kalkınması, güçlenmesi ve devam edebilmesi, kültür gelişiminden yoksul olmaz. Ayrıca gelişmiş bir kültür, zamânımızda bilimin en önemli parçası olup, kültür, politika ve iktisattan oluşan karma devlet gücü gün geçtikçe kendini göstermektedir. Öyle ki devletler yada bölgeler

arasındaki rekâbet kültür bakımından da ifâde edilmektedir. Gelişmiş kültür, sosyal bir toplumun mâneviyatının ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Kasım 2005 târihinde Uygur on iki makâmının dünya gayri maddî medeniyetler mîrâsı seçilmesi, devletimizin uluslararası arenadaki yerinin yükselmesine ve dünya gözünün Uygur özerk bölgesinin kültür kaynağını yakından tanınması için fırsat sunmuştur. Özellikle de emektar Uygur halkının devletimiz medeniyet hazînesine olan katkılarını yakından tanıma fırsatını elde etmişlerdir.

2. Gayri maddi medeniyet mîrâsının cevheri olan Uygur on iki makâmının özellikleri:

- Uygur on iki makâmı Rak, Çebyat, Muşavrek, Çargah, Pencigah, Ozhal, Ecem, Uşak, Nava, Bayat, Sigah, Irak makamlarından oluşmakta, bu makamların her biri büyük Nagme, desten ve meşrep'den oluşmaktadır. Her bölüm ise dört esas Sutuk ve tür "Invisye"den oluşur. Bu bölümler söz konusu makamdaki seslendirilen bestelerin bir parçası olmakla beraber garmonik [harmonik] bir şekilde bağımsız olarak da seslendirilebilmektedirler. Uygur şiirlerinin müzikle bestelenme şekli olan makamlar, ifâde ettiği anlamları geniş, içeriği zengin, çeşitli tonlarda, cezbedici ve söyleyişi kolay olan klasik şiirler, gazeller, beyit ve koşuklardan oluşmakta ve canlılığını korumaktadır. Bunların dışında şiir dünyasının en görkemli türü olan gazelin tam olarak 18 çeşidi ile kendine son derece zenginlik kazandırmıştır.

b. Çeşitliliği: Uygur on iki makâmının sayı bakımından çeşiti çok, içeriği zengin, besteleme şekli fazla, mûsikînin değişimi çok, dansın çeşitliliği fazla, kullanılan çalgıların müzikle birleşimi son derece iyidir.

c. Genel bakımından Uygur on iki makâmında, şarkı, dans, şiir ve müzik bir bütün hâle getirilmiştir.

d. Bütünlük bakımından, Uygur on iki makâmı son derece geniş olmasına rağmen mükemmel birleşime ve sağlam alt yapıya sâhiptir.

e. Değişen ritmi bakımından müzikle beste bağdaştırılmış olmakla beraber bütün bağlantıları bağımsız halde de seslendirilebilmektedir.

f. Sosyal bakımında Uygur on iki makâmı, Uygurların örf, âdet, ahlak ve çeşitli etkinlikleri ile iç içe olup, Uygur toplumunun sosyal

mânevî hayâtında olmazsa olmaz konumundadır.

Uygur on iki makâmının “insâniyet ağzı ve gayri maddî kültür mîrâsı” kategorisine alınması, halkımızın gayri maddî kültür mîrâsımızı koruma düşüncesini daha da pekiştirmiş olmakla berâber, bütün ulusun kültür mîrâsını koruma anlayışını bir kez daha gündeme taşımıştır. Gayri maddî kültür mîrâsının korunması, bizim yaşamakta olan devrimizin vazîfesi ve târihî borcumuzdur. Bizler de doğamızdaki ormanları, dağı, ırmağı, bitkileri koruduğumuz gibi kültür ekolojimizi koruyarak gelişmiş kültürler toplumu ve barışçıl bir sosyal alan yaratmak için daha çok çaba göstermeliyiz.

Kaynakça

- Muhammet İmin, Abdüşkür, *Uygur On İki Makamı*, Eylül 1985, Xin Jiang Halk Neşriyatı.
- Çin Xin Jiang Uygur Makam Sanatı, Xin Jiang Uygur Özerk Bölgesi Gayri Maddi Medeniyetleri Koruma Ve Araştırma Merkezi, Aralık 2005
- Şimdiki Zaman Çin Milletler Hizmeti*, 1993, Şimdiki Zaman Çin Neşriyatı.

Notlar: “Gayri maddi medeniyet mîrâsı.”Çeşitli milletlerin nesiller boyunca devam ede gelen çeşitli sosyal “örf, âdet, sosyal etkinlik türleri, geleneksel bilim ve el becerilerine âit çalgısal enstrümanları, el sanatları” kültürü ile sosyal etkinlik alanları “belli zamanlarda periyodik olarak devam ettikleri kültür faaliyetlerinin yapıldığı toplumun bir araya geldiği yerler” vs.

“Gayri maddî kültür mîrâsı”nın kapsadığı alan 1. Ağız sanat kültürü [şifâhî kültür] 2. Geleneksel eğlence sanatı 3. Halkın örf ve âdeti, merâsim ve bayramları 4. Evrenin ve tabiat dünyâsının halkın geleneksel bilimlerine ilişkili olduğu alanlar. 5. Geleneksel el beceri sanatları 6. Yukarıda adı geçen özellikleri ifâde etmede toplumun bir araya geldikleri etkinlikler.

Nazım Hikmet ve Kuvâyi Milliye (2)

Av. Kemâleddin Nomer

4. Babda:

“Nurettin Eşfak’ın bir Mektubu ve bir Şiiri” yer alır.

Mektepte öğretmenlik görevinden istifâ ederek cepheye ihtiyat zâbiti olarak gitmek isteyen Nurettin Eşfak’ın yazdığı iki sayfalık bir mektup ile bir sayfalık şiirden ibârettir.

Nâzım Hikmet, bu mektupda Türk dilini “dünyânın en diri, en tâze dillerinden biri” diye överken, Türk insanını “*cephede çakmak çalan*” diye niteleyip yermesi Kuvâyi Milliye kitabının yazılış amacını göstermesi bakımından çok dikkat çekicidir:

*Kardeşim,
sana bu mektubu Ankara’da Kuyulu kahvede yazıyorum...
Mektepten istifa ettim.
Cepheye gidiyorum ihtiyat zabıtlığıyla.
Çocuklarımıza Türkçe okutmak,
öğretmek, sevdirmek onlara
dünyanın en diri, en taze dillerinden birini,
kendi dillerini,
güzel şey,
büyük şey.
Fakat bu dilin insanları için çakmak çalmak cephede
daha büyük
daha güzel.*

5. Bab:

“920’nin 16 Mart’ı ve Manastırlı Hamdi Efendi ve Reşadiyeli Veli oğlu Memet’in Hikâyesi” dir:

Öğleden evvel
saat onda
makina başında şöyle bir telgraf aldı Ankara'daki:
"Der-aliye 16/3/1920.
İngilizler bastı bu sabah
Şehzadebaşı'ndaki Muzika karakolunu
müsademe edildi.
İşgal altına alıyorlar İstanbul'u şimdi.
Berâyi malûmat arz olunur.
Manastırlı Hamdi ."

.....
"Sabah bizim asker uykuda iken
İngiliz bahriye efradı karakolu işgal etmekte iken
askerlerimiz uykudan şaşkın kalkınca müsademe başlıyor.
Neticede bizden altı şehit, onbeş mecruh olup
İngilizler zırhlıları rıhtıma yanaştırıp
Beyoğlu ve Tophane'yi işgal edip .
İşte Beyoğlu telgrafhanesi de yok.
İşte Beyoğlu telgraf memurları geldiler.
Kovmuşlar.
Burası da işgal olunacaktır bir saata kadar.
Şimdi haber aldım efendim."

.....
920'nin 16 Martı
Bozdoğan Kemerinde
Kurşuna dizdi kâfir ikimizi
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı,
Reşadiyeli Velioğlu Memet benimkisi.

920'nin 16 Martı
uykuda kesti kâfir üçümüzü.

Yukarıdaki satırlar iki sayfa boyunca biteviye ağıt gibi tekrarlanır:

Üçümüzü kesti kâfir,
Kurşuna dizdi ikimizi

.....
Üçümüzü uykuda kesti kâfir,

Kurşuna dizdi ikimizi:
...
*Uykuda kestiler üçümüzü,
Kurşuna dizdiler ikimizi,
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı,
Reşadiyeli Velioğlu Memet benimkisi.
Bir de altıncımız var,
kara kaytan bıyıklı bir şehit,
son mekânı şöyle dursun,
adını da bilen yok ...*

6. Babta başlık:

“Muhârebeler ve Düşman elinde kalanlar ve Kartallı Kâzım’ın Hikâyesi” dir.

Bu bölüm, 1. İnönü savaşını şu soğuk, yavan ve gereksiz satırlarla anlatmaya başlar:

*İnönü meydanı, yavrum,
rüzgâr,
soğuklar insanı arı gibi haşlıyor.
Zemheriler bitti diyelim,
hamsin ya başladı,ya başlıyor.
Muharebe beş gün beş gece sürdü.
Kan gövdeyi götürdü.
Ve nihayetinde
düşmanlar karın üstünde
top arabaları,sandıklar dolusu konyak,
altı kamyon bıraktılar.
Sonra kaçarlarken ,yavrum,
köyleri, köprüleri yaktılar...
Bu Birinci İnönü*

Sonra 2. İnönü ve Dumlupınar anlatılır.

*Sonra 23 Ağustos:
Sakarya melhamei kübrâsı ki*

*devamı 13 Eylül gününe kadardır.
Bizim kırk bin piyademiz
düşmanın seksen sekiz bin piyadesi
üçyüz topu vardır.
Harp meydanının kuzey yanı
Sakarya
ve dağlardır*

diyerek dağlar, Sakarya nehri ve çevresine dâir bilgiler verilir. Sonra:

*Bu çölün,
bu dağların,
bu nehrin ve bizim önümüzde
yirmi iki gün ve gece fasılasız dövüşüp
düşman ordusu ric'ata mecbur kaldı.
Buna rağmen:
sene 1922
ve 15 vilâyet ve sancak
ve 9 büyük şehir
düşman elindedir.*

cümleleriyle muhârebeler geçiştirilip, düşman elinde kalan yerlerden de bahsedildikten sonra, asıl konuya girilip 'Kartallı Kâzım'ın Hikâyesi' anlatılır.

Kartallı Kâzım'ın Hikâyesi, muhârebelerle hiç ilgisi olmayan, dikkat çekici ve inanılmaz bir senaryodur. Bu senaryo iki kişilik bir oyundur: Kartallı Kâzım ile tercüman Mansur. Kartallı Kâzım, "kuvâyı milliyeci ve acımasız kâtil" rolündedir; merkezden emir almıştır ve tercüman Mansur'u vuracaktır. Tercüman Mansur ise düşmana satılmış biridir ve üstlendiği rol gereği Kartallı Kâzım tarafından vurulacak, ve -kendisini acındırıp- ölecektir. Hikâye edilen bu senaryonun kurgusu ve mesajı "öldürülüş biçimi" üzerinedir:

*Yatıyor filintasının arkasında Kartallı Kâzım.
...
Kâzım emir aldı merkezden:
Gebze'deki İngiliz'in tercümanı vurulacak.*

Köylerde teşkilat kurmuş tercüman Mansur:
satıyor bizimkileri.
Kâzım iyi hesaplamış herifin geçeceği yeri.
İşte sökün etti Mansur karşıdan:
beygir'in üzerinde.

Beygir yüksek,
İngiliz kadanası.
Kendi hâlinde yürüyor hayvan,
ortasında demir yolunun
sallana sallana
ağır ağır.
Tercüman herhalde bırakmış dizginleri,
başı sallanıyor,
belki de uyuyor üzerinde beygirin.

Yaklaştıkça büyüyor herif.
Zaten mehtapta heybetli görünür insan.
Arada kalmadı dört yüz adım,
namlıyı kaldırdı birazcık Kâzım,
nişan aldı sallanan başına Mansur'un.

....
İlk kurşun Mansur'un başını delecek yerde
galiba omuzuna girdi.

Herif 'Hınk' dedi bir,
beygirin başını çevirdi
dört nal kaçıyor.

Yetiştirdi ikinci kurşunu Kâzım.
Beygir'in üstünde sola yıkıldı Mansur.
Üçüncü kurşun
Tercüman düştü beygirden.

...
Kalktı Kâzım,
yürüdü Mansur'a doğru,
üzerinden kâatları alacak.

...
Mansur doğruldu ansızın,
kaçıyor bayır aşağı.

Filintayı omuzladı Kâzım.

Dördüncü kurşun

...

Yıkıldı herif.

Koştı Kâzım.

Doğruldu yine Mansur.

*Yürüyor sarhoş gibi sallanarak,
kaçmıyor artık,
yürüyor.*

...

Beşinci kurşunu yaktı Kâzım.

Suya düşüp kaldı önde giden

...

Boğazlanıyormuş gibi bağırdı Mansur.

...

Tercüman attı kendini tahta iskeleye.

Art ayakları kırılmış bir hayvan gibi sürünüp tırmanıyor.

...

Velhasıl,

lâfi uzatmayalım,

Mansur'un işini bıçakla bitirdi Kâzım.

...

Ama ne de olsa

Mehtapta herif beygirin üzerinde uyumuş geliyordu.

Demek istediğim

*böyle günlerde bile, böyle bir adamı bile bu çeşit öldürüp
ortalık duruldukta, yıllarca sonra mehtaba baktığın vakit
üzüntü çekmemek için,
ya insanlarda yürek dediğin taştan olacak*

Kartallı Kâzım'ın Hikâyesinde: "Kuvâyi Milliyeciler öyle şeyler yapmışlar, öyle cinâyetler işlemişlerdir ki, aradan yıllar geçse de - unutmayıp, pişmanlık duyup- bundan üzüntü duymaları gerekir" mesajının ustalıkla ve açık seçik verildiği görülmektedir.

7. bâbın başlığı:

“922 Ağustos ayı ve kadınlarımız ve 6 Ağustos emri ve bir âletle bir insanın hikâyesi” dir.

Bu bölüm,

Aydın altında kağnılar gidiyordu.

Kağnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru

diyerek başlar ve Nâzım Hikmet kendine özgü bakış açısıyla kağnı-
ları ve kağnıların peşinden giden kadınları tasvir ettikten sonra:

'6 Ağustos emri' verilmiştir.

*Birinci ve ikinci ordular, kıtaları, kağnıları, süvari alaylarıyla
yer değiştiriyordu, yer değiştirecek.*

diye 'yer değiştirme'yi anlatarak, esas konu yapılan 'bir âletle bir in-
sanın hikâyesi' ne girer:

Birinci Ordu ikinci Nakliye Taburu'ndan

İstanbul şoför Ahmet

ve onun kamyoneti vardı.

Bu hikâyenin ayrıntılarını özetlersek: kamyonet eskidir, sol arka makası kırılıp yerine şasinin altına, dingilin önüne bir gürgen kütü-
ğü konulmuştur, kamyonet on kilometrede bir durmaktadır, vantila-
törün 4 kanadından 2'si noksandır, şoför Ahmet, işte bu durumda
olan kamyonetle yola devam ediyordu ve “Ahmet'in kafasında uzak
bir şehir ve şarkı vardı”. Yol boyunca o şehrin hayâlini ve hâtırala-
rını yaşıyordu. Yolda sol arka tekerleğin iç lastiği boydan boya pat-
lar. Yedeği olmadığı için çâresiz kalan şoför Ahmet soyunur, postal-
larının üzerinde anadan doğma çıplak kalarak, iç lastik yerine
elbiselerinin tümünü dış lastiğin içine sokar ve arabasıyla yola de-
vam eder.

Bu hikâyenin bütün kurgusu ve vurgusu, hikâyenin sonunda
yer alan şu satırlardadır:

İç lastik boydan boya patladı.

Yedek?

Yok.

...

Soyundu.

Ceket, külot, pantol, don, gömlek ve kalpak

ve kırmızı kuşak,

Ahmet'i postalları üstünde çırılçıplak bırakarak

dış lastiğin içine girdiler,

şişirdiler.

...

Saatte elli yapıyoruz...

Dayan ömrümün törpüsü,

dayan da dağlar anadan doğma görsün Ahmet'i

dayan arslan...

Nâzım Hikmet'in kalemiyle yaptığı bu tabloya bakanlar, orada "Kuvâyi Milliye'nin türlü mahrûmiyet ve sıkıntılar içinde yarattığı bir ferâgat ve hamâset temsilcisi" göremezler; onun yerine "kamyonetin tekerleğini, tüm elbiselerini çıkarıp içine koyarak şişiren, anadan doğma çıplak halde postalları üzerinde kalan şöför Ahmet'in temsil ettiği âciz ve gülünç bir tip" ile karşılaşır. Bu, Kuvâyi Milliye'yi anlatan bir destan mıdır, yoksa aşağılayan bir hicviye midir?

8. bâbın başlığı:

"26 Ağustos gecesinde saatlar iki otuzdan beş otuza kadar ve İzmir Rıhtımından Akdeniz'e bakan nefer" dir.

Bu bölüm, Büyük Taarruz'un başlayacağı saatlerdeki durumu ve geçen olayları anlatır:

"Saat 2.30

Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,

ne ağaç, ne kuş sesi,

ne toprak kokusu vardır."

diye başlar, Akarçay'ın aktığı yerlerden söz eder, kayalıklarda şayak kalpaklı bir nöbetçinin gözünden karanlığı seyrettirir ve bize enstantane bir görüntü yansıtır:

*birden bire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar: "Üç" dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
eğildi, durdu.
Biraksalar
ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon ovasına atlıyacaktı.*

Sonra ne oldu, O ne yaptı? Görüntü yok, bahis yok. O'nun Kuvâyi Milliyedeki yeri ve rolü bu kadardır.

*Saat 3.30.
Halimur – Ayvalı hattı üzerinde
manga mevziindedir.
İzmirli Ali Onbaşı
...
baktı manga efrâdına birer birer:
...
Sağda birinci nefer
sarışındı.
İkinci esmer.
Üçüncü kekemeydi
fakat bölükte
yoktu onun üstüne şarkı söyleyen.
Dördüncünün yine mutlak bulamaç istiyordu canı.
Beşinci, vuracaktı amcasını vurana
tezkere alıp Urfa'ya girdiği akşam
Altıncı,
inanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam ,
memlekette toprağını ve tek öküzünü
ihtiyar bir muhacir karısına bıraktığı için
kardeşleri onu mahkemeye verdiler*

ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete kalktığı için
ona "Deli Erzurumlu" dediler.
Yedinci, Mehmet oğlu Osman'dı.
Çanakkale'de, İnönü'nde, Sakarya'da yaralandı
ve gözünü kırpmadan
daha bir hayli yara alabilir,
yine de dimdik ayakta kalabilir.
Sekizinci,
İbrahim,
korkmuyacaktı bu kadar
bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp
birbirine böyle vurmasalar.
Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki:
tavşan korktuğu için kaçmaz
kaçtığı için korkar.

Kuvâyı Milliye'yi, Türk Ordusu'nu temsil eden bu erlerin Büyük Taarruz öncesi hâlini ve kimliklerini Nâzım Hikmet işte böyle, bu türlü anlatarak destanlaştırmak istemiştir.

Saat 4
Ağzıkara - Söğütlüdere muntıkası.
On ikinci Piyade Fırkası.
...
Tabur imamı
mevzideki biricik silahsız adam:
ölülerin adamı,
içi rahattır.
Cennet ebedî bir istirahatdır.
Ve yenilseler de yenseler de âdâyı ,
meydânı gazadan o kendi elleriyle verecektir
Cenâbı rabbülâlemine şühedâyı.

"Düşmanı yenseler de, düşmana yenilseler de, şehitleri, kendi elleriyle Allah'a verecek ve içi rahat olan bir tabur imamı" anlatımı, Nâzım Hikmet'e özgü ve orijinal bir üründür.

Saat 4.45.

*Sandıklı civarı.
Köyler.
Sarkık, siyah bıyıklı süvari,
çınar dibinde, beygirinin yanında duruyordu.
Çukurova beygiri
kuyruğunu karanlığa vuruyordu:
diz kapaklarında kan,
kantarmasında köpük...*

*...
Geride, köylerde bir horoz öttü.
Ve sarkık, siyah bıyıklı süvari
ellerinin tersiyle yüzünü örttü.
Karşı dağlar ardında, düşman elinde kalan
bir başka horoz vardır:
baltaibik, sütbeyaz bir Denizli horoz.
Düşmanlar herhal onu çoktan kesip
çorbasını yapmışlardır...*

Büyük Taarruz'un başlayacağı saatleri anlatmak yerine, "sarkık siyah bıyık, beygirin kuyruğu ve horoz'un çorbası gibi" münâsebet-siz, konudan ve ciddiyetten uzak sözlerle sayfa doldurmak, ancak "Kuvâyı Milliyeyi alaya almak, güldürü malzemesi yaparak yer-mek" amacına hizmet eden Nâzım Hikmet'in buluşlarıdır.

*Saat beşe on var.
Kırk dakika sonra şafak
sökecek.
'Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak',*

Bu satırların ardından bir ihtiyat zâbitine şu -anormal- konuşma yaptırılır:

*-Bizim İstiklâl Marşı'nda aksayan bir taraf var,
bilmem ki, nasıl anlatsam,
Âkif, inanmış adam,
fakat onun, ben,*

inandıklarının hepsine inanmıyorum.¹⁷
Meselâ, bakın:
“Gelecektir sana vaad ettiği günler Hakkın”
Hayır,
gelecek günler için
gökten âyet inmedi bize.
Onu biz, kendimiz
vaad ettik kendimize.
Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.
“Kim bilir belki yarın ...”

Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanacağına olan inancı yıkan, İstiklal Marşı'nı yalanlayan bu sözlerin, savaşa girecek ordumuzun subayına söylenmiş olması, ancak Nâzım Hikmet'in inanç ve ideolojisinin olumsuzluğuyla bir anlam kazanır. O sözleri söyleyen ihtiyat zâbitinin, daha cepheye gitmeden önce kaleme aldığı bir mektupta¹⁸ “Türk insanının çakmak çalmayı benimsediğini” söylemesi de şâirin Kuvâyi Milliye şiirini ne amaçla, nasıl bir ruh hâleti içinde yazdığını gösterir.

Böyle sözlerle anlatılan saatlerden sonra , sıra Büyük Taarruza gelince:

-Beş otuz...
ve başladı topçu ateşiyle
fecirle birlikte büyük taarruz....
Sonra .
Sonra, düşmanın müstahkem cepheleleri düştü.
Bunlar:
Karahisar güneyinde 50
ve doğusunda 20-30 kilometredeydiler.
Sonra,

---

¹⁷ “Kurtuluş Savaşı Destanı” adıyla, Birinci Baskı Mart 1965, Yön yayınında şu dizeler de vardır:

“Beni burada tutan şey
şehit olmak vecdi mi?
Sanmıyorum.”

¹⁸ 4. Bap: Nurettin Eşfak'ın Bir Mektubu.

*Sonra, düşman ordusu kuvâyi külliyesini ihâta ettik.
Aslıhanlar civarında
30 Ağustosa kadar.*

*Sonra.
Sonra, 30 Ağustosta düşman kuvâyi külliyesi imhâ ve
esir olundu.*

*Esirler arasında General Trikopis:
Alaturka sopa yemiş bir temiz
ve sirmaları kopuk frenk uşağı...*

*...
Sonra, 31 Ağustos günü,
ordularımız İzmir'e doğru yürürken
serseri bir kurşunla vurulan
Deli Erzurumluydu.*

Devrildi.

Bu satırlardan sonra ciddiyetsiz ve anlamsız, acâyip bir "postal"
edebiyatı kitapta yarım sayfa yer işgal eder:

*önünde, sırtüstü, yan yana yatan postalları
her seferkinden kocamandılar.
Ve bu postallar daha bir hayli zaman
üzerlerinden atlayıp geçen arkadaşların arkasından
seyredip güneşli gökyüzünü
ihtiyar bir muhacir karısını düşündüler.
Sonra...
Sonra, sarsılıp ayrıldılar birbirlerinden
ve Deli Erzurumlu ölürken kederinden
yüzlerini toprağa döndüler.*

Bu 'postal' lakırdılarını müteakip Ali Onbaşı yeniden sahneye konur:

*Solda ilerdeydi Ali Onbaşı
Kan içindeydi yüzü gözü.
...
Ali Onbaşı bir şimşek hızıyla düşündü
ve şu türküyü duydu:
"Dört nala gelip Uzak Asya'dan*

Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim..."

Sonra.

Sonra, 9 Eylül'de İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızılıtsı içinden gelip
öfkeden, sevinçten, ümitten ağlıya ağlıya,
Güneyden Kuzey'e,
Doğudan Batı'ya,
Türk halkıyla beraber
seyretti İzmir rıhtımından Akdeniz'i.
Ve biz de burada bitirdik destânımızı.
Biliyoruz ki lâyiğınca olmadı bu kitap,
Türk halkı bağışlasın bizi,
onlar ki toprakta karınca,
suda balık ,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakîm
ve çocukturlar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
kitabımızda yalnız onların mâceraları vardır...
939 İstanbul Tevkifanesi,
940 Çankırı Hapisesi,
941 Bursa Hapisesi.

Kuvâyi Milliye şiirinin sonunda, Nâzım Hikmet'in:

*“ve biz de burada bitirdik destânımızı.
Biliyorum ki lâyığınca olmadı bu kitap,
Türk halkı bağışlasın bizi.”*

demesi, şâirâne bir tevâzu ifâdesi olmayıp müstehziyâne bir îtirâfın açığa vurulmasıdır. Gerçekten bu kitapta kuvâyı milliyeyi teşkil eden Türk halkı hakkında övünülecek, gurur duyulacak, beğenilecek bir şey anlatılmamış; tam tersi aşağılayıcı, küçültücü, karalayıcı, tahkîr edici isnadlara ve kötü, çirkin olumsuz niteliklere yer verilmiştir: Korkaklık, câhillik, hâine kanıp sancağını yere düşürmek, düşmanı bırakıp evine kaçmak, İslâm dîninden çıkanı öldürmek, ana avrat küfretmek, cepheye hırsızlık yapmayı benimsemek gibi.

Mâceraları, hikâyeleri destânımız diye anlatılan kuvâyı milliyeye mensupları ise sıçan kadar korkak, düşman işgâlini umursamayan (Karayılan), bedbaht -zavallı (Kambur Kerim), korkak-kâbiliyetsiz (Arhaveli İsmâil), şaşkın-ölüler (16 Mart Şehitleri), beceriksiz- acımasız kâtil (Kartallı Kâzım), âciz, gülünç (şöför Ahmet) kişiler olarak anlatılmış ve aşağılanmıştır. ‘Kuvâyı Milliye’ şiiri, esâsen Kurtuluş Savaşı’nın kahramanlıklarını anlatan bir destan değil; kuvâyı milliyeyi aşağılayan, karalayan bir yergi, hiciv, kötüleme destânı niteliğinde yazılıp yansıtılmıştır.

Nâzım Hikmet’in özgeçmişi ve bu şiirin yazıldığı yer, zaman ve şartlar bunu gösterir: *Kuvâyı Milliye* kitabının ilk sayfasında yazılı özgeçmişinde belirtildiği üzere, Nâzım Hikmet 1921 Eylülünde Moskova’ya gitmiş, Doğu Emekçileri Komünizm Üniversitesi’nde eğitim almış, 1924’de Türkiye’ye gelmiş, bir sene durup tekrar Rusya’ya gitmiş, Türkiye’ye 1928 yılında döndüğünde bir süre tutuklu kalmış, 1933’den sonra başlayarak 1938’e kadar ‘gizli örgüt kurmak’ suçlarından tutuklandıktan sonra, bu târihte “orduyu ve donanmayı isyâna teşvik” suçlarından tutuklanmış ve toplam 28 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Hapishânedeyken, 14.7.1950’de çıkan genel af yasasından yararlanarak 15.7.1950’de serbest bırakılmıştır. Bir yıl bile kalmadan 17.6.1951’de Romanya üzerinden Moskova’ya gitmiştir. 25.7.1951’de Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkartılmıştır.

Nâzım Hikmet, 'Kuvâyi Milliye' şiirini hâpishânede 28 yıl, 4 ay hâpis cezâsına mahkûm olarak yatmakta olduğu sırada 1939-40-41 yıllarında yazmıştır. Şâirin tutuklu ve hükümlü olarak hâpishânede geçirdiği seneler, başta Atatürk, İnönü, Fevzi Çakmak olmak üzere Kuvâyı Milliyecilerin devlet yönetiminde ve bütün devlet kurumlarında yer aldığı, söz ve tesir sâhibi oldukları dönemdir. Bunun tabî bir sonucu olarak Nâzım Hikmet, ömrünü hâpishânede geçirmesinde Kuvâyı Milliyecileri "sorumlu" görerek; onları karalamak, küçültmek, aşağılamak, alaya almak ve tahkîr etmek amacıyla bu Kuvâyı Milliye şiirini yazmış olmasına şaşırılmamak gerekir.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Yemek Masasındaki Ekmek Kırıkları ve Son Lokma

Yemeğini bitirdi. İşâret parmağı ile önündeki ekmek kırıklarını toplayıp usulca yedi. Dudakları kıpır kıpır. Belli, duâsını yaptı. Muhtemeldir ki "Yâ Rabbi, yediğim lokmalardan beni utandırma!" demiştir. Ellerini masanın kenarına koyup hafifçe eğildi, o yere dudağını değdirdi. Sanki "Ey masacık, bana hizmet ettiğin için teşekkür ederim." diyordu.

Ve sofradan yüzünde, huzur içindeki bir insanın doymuşluğu ile kalktı; yürüdü; gitti.

*

Bu sahnede dikkatimi çeken şunlardı:

* Tabağında yemek, önünde ekmek lokması - hatta kırıkları dahi- kalmamış, hepsi yenmişti.

* "Yâ Rabbi!... Yediğim lokmalardan beni utandırma!" dediğini can kulağımla duydum. O kadar belirgin bir tavidir.

Düşünüyorum:

Bir insan yediği lokmalardan nasıl utanır?

Ve bir insan yediği lokmalardan utanmayı düşünebilecek bir olgunluğa ulaşabilmişse, bu ne yüce bir kemal seviyesidir!...

* Eğilip masanın kenarını öptüğünde, masayı da canlı bir varlık olarak gördüğünü düşündüm.

Ve yine düşündüm ki, bizim cansız kabul ettiğimiz varlığa dahi teşekkür eden bir olgunluk, insan kardeşleri ile münâsebetinde ne güzellikler gösterir.

*

Yenilen her şey kendi DNA'sına, yâni halkedilirken üzerine işlenen şifreye göre, vücutta işler görecektir. Kimi gıdâlar iyiliğe, kimi-leri de kötülüğe hizmet edecektir. Her lokmanın, hatta her kırığın moleküllerinde bu şifre vardır.

Bir ilim adamı "Bizi yediklerimiz- içtiklerimiz yönlendirir" diyor.

Bu noktada inanç devreye giriyor: Tabağımızda bıraktığımız yemekte "Çok doydum" diyerek bıraktığımız lokmada acaba hayrımıza olabilecek bir DNA yazısı olamaz mı?

Bizi yediklerimiz yönlendiriyor, görüşüne katılıyorum.

Çünkü:

Sırrına akıl erdirilemeyen bir ferâsetle benim ecdâdım, insanları "Helal süt emmiş ya da haramzâde" diye sınıflandırmış.

"Helal süt emmiş" diye vafettiği kişiye sonuna kadar güvenir; haramzâde dediklerinden de selâmı sabahı keser, onunla hiçbir iş tutmazdı. Çünkü o, haram çocuğu idi.

*

Bir güzel insan - İlhan Ayverdi- yeni okuma-yazma öğrenen kı-zıma: "Aliye, sana bir bilmece: (Elindeki su dolu bardağı uzatarak) Oku bakalım, bardağın üstünde ne yazıyor, altında ne yazıyor?" dedi. Çocuk bardağın üstüne baktı, eğildi altına baktı, şaşkınlık içinde: "Ama üstünde de altında da yazı yok ki..." cevâbını verdi. İlhan Hanım: "Bak Aliye, suyu içerken 'Bismillâhirrahmânirrahim', diyoruz; içtikten sonra da 'Elhamdülillah!' Bu da bir yazı. Bunu unutma olmaz mı?"

*

Dünkü hayâtımız bir îman hayâtıydı.

*

*Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.*

.....

*Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!*¹⁹

diyor şâir.

---

¹⁹ Yahyâ Kemal, Koca Mustafapaşa şiiirinden.

*

Ne yazık!...

Şâire hak vermemek elde değil.

Ne ki, 21.yüzyılı idrak ederken bir yeniden doğuş, bir bâsübâ-delmevt mümkün değil mi? Bilmecelerimizle, masallarımızla, kıssalarımızla, halk hikâyelerimizle, atasözlerimizle, vecîzelerimizle bis-millâhirrahmânirrahim/elhamdülillâh demeyi; sofrada, tabağında yemek, önünde ekmek lokması bırakan çocuğumuza “Ama bunlar arkandan ağlar!” diyerek onları bir canlı varlık gibi tasavvur etmesini öğretemez miyiz?

*

Çocuk taklit etmeyi sever.

Anneler-babalar, siz örnek olursanız, o da bunu alışkanlık hâline getirir.

*

Bu nesli yetiştirmek zorundayız!

Okullar bu hizmeti veremiyor.

Nedenini, niçinini tartışmak beyhûde!... Veremiyor işte.

O halde aziz anneler-babalar, gayret size düşüyor...

“Medeniyet, çifter çifter diplomaların ve tekniğin temin edemediği bir iç bünye disiplindir.”

Uzun lâfa gerek yok!. Bu disiplini sağlayamayan toplumlar çeşit çeşit içtimâî hastalıkla boğuşmaya ve nihâyetinde de yok olmaya mahkûmdurlar.

Zaman az, alınması gereken yol hayli uzun.

*

Ey yirminci yüzyılın maddeci-paracı dünyâsı! Şâirin şu esprisini unutma: “O kadar mağrur olma ey güneş!... Günü gelecek senin de karikatürünü yapacaklar: Kocaman bir sıfır hâlinde!...”

Sessiz Ders

“Bir bilgenin ders halkasının müdâvimlerinden biri, nice seneler sonra, halkayı terk etmiş. Haftalar aylar geçip adam ortalarda görünmeyince, bilge kendisini ziyârete karar vermiş, evine gitmiş.

Mevsim kış. Adam evinde yalnız. Büyük şöminede odunlar gürül gürül yanıyor. Ev sâhibi bilgeyi ocağın başına oturtur. Kendisi de bir şeyler ikram etmek için mutfağa yönelir.

Ocağın başında oturan bilge, gelen ikrâmı kabul etti, fakat adama bir şey demedi. Sanki adam evde yokmuş, sanki kendi evinde oturuyormuş gibi hareket ediyordu. Bütün dikkatini ocağa vermiş, oraya bakıyordu. Bir süre sonra kalktı maşayı eline aldı, iyice köz hâline gelmiş odunlardan birini ocağın bir kenarına koydu. Sonra minderine oturdu. Hâlâ bir şey söylemiyordu. Kenara koymuş olduğu közün ateşi yavaş yavaş azaldı, sonra da söndü. Odada çıt çıkmıyordu. İlk baştaki selâmlaşma hâriç, bir tek kelime konuşulmamıştı.

Bilge gitmeye hazırlanırken, sönmüş közü aldı, tekrar ateşin ortasına koydu. Bir süre sonra ateşle ve yanan odunların ısıyla çabucak parladı.

Bilge ayrılmak için kapıya yöneldiğinde, ev sâhibi dedi ki:

“Sebeb-i ziyâretinizi anlıyorum. Ateş dersiniz için de teşekkür ederim. Bundan sonra sohbetlerinizi hiç aksatmayacağım,” dedi.

Bu hikâyeyi sizlere niye anlattım? İnanın bilmiyorum. Hoşuma gittiği için belki. Belki konuşmadan anlaşmanın güzelliği beni cezbetti. Bilemiyorum...

Ah, aklıma bir güzel söz geldi. Onu da söyleyip bu bahsi kapatacağım:

“Lokman Hekim’e:

- Hastalarımıza ne yedirelim? diye sorduklarında: “Acı söz yedirmeyin de ne yedirirseniz yedin!” cevâbını vermiş.

Bu kadar!...